Iэ тедзэныр иухыным къэнэжар махуи 3-щ

ФИФІ ФЫМЫГЪЭПУД, ФИ ІЕЙ ФЫМЫГЪЭПЩКІУ

АДЫГЭ ПСАЛЪЭ

АДЫГСКОЕ СЛОВО

КъБР-м И ПАРЛАМЕНТЫМРЭ
ПРАВИТЕЛЬСТВЭМРЭ Я ГАЗЕТ
ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА
И ПРАВИТЕЛЬСТВА КБР

1924 ГЪЭМ И МЭКЪУАУЭГЪУЭ МАЗЭМ И 1 ЛЪАНДЭРЭ КЪЫДОКІ

№247 (21.155) ● 2007 гъэм дыгъэгъазэм (декабрым) и 26, бэрэжьей ● Тхьэмахуэм тхуэ къыдокІ ● И уасэр сом 3-щ ● adyghe@mail.ru adyghepsale.ru

● КъБР-м и Парламентым

2007 гъэм зэрылэжьам топсэлъыхь

Дыгъуасэ КъБР-м и Парламентым и зи чэзу зэІушІэр екІуэкІащ. Абы депутатхэр щыхэльащ Іуэхугъуэ 15-м нэблагъэм.

ЗЭІУЩІЭР иригъэкІуэкІащ КъБР-м и Парламентым и Унафэщі Бечелов Ильяс.

Ятэу депутатхэр хэпльащ «Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Конституцэм зэхъуэкІыныгъэхэр хэлъхьэным и ІуэхукІэ» законопроектым. Абы теухуауэ депутатхэм я пащхьэ къыщыпсэльащ Законхэр кьыдогъэкІыныжмкІэ комитетым и Іэтащхьэ Абазэ Руслан икІи абы жиІахэр ІэІэткІэ даІыгъащ.

КъБР-м экономикэ зыужьыныгъэмрэ сатумкІэ и министр Мусуков Алий къыхилъхьащ «2007 - 2009 гъэхэм Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и социальнэ Іуэхущ Іапіэхэр мафІэс къэмыгъэхъуныжмкІэ къызэрызэгъэпэщар» зыуэ щыт республикэ программэм теухуауэ» законым и проектыр. Абы къыхигъэщащ илъэс зыбжанэ хьауэ я Іуэхум гульытэ зэримыгъэтыр, дызэрыт зэманым мафІэс къэмыгъэхъуныжмкІэ, мафІэр гъэункІыфІыныжмкІэ Іэмалхэр Іуэхущ Іапіэхэм зэрыщымыІэжьыхэр, абы пащІи ахьшІэ гуэр зэрыхухамыхьыр. Апхуэдэ щытыкІэр ягъэзэжкІэжьын мурадкІэ зэхалъхьауэ аращ зыуэ щыт республикэ программэр.

Апхуэдэу законопроект зыбжанэм зэхъуэкІыныгъэхэр хэлъхьыным и Іуэхукі къэпсэльащ депутатхэр.

Республикэм законхэр кьыдэзыгъэкІ и орган нэхъыщхьэр 2007 гъэм зэрылэжьам убгъуауэ тепсэльыхьащ Бечелов Ильяс. Абы зэрыжиІамкІэ, 2007 гъэм Парламентым и зэхуэс 13 екІуэкІащ икІи Іуэхугъуэ 300-м щІигъум щыхэпльащ. Абыхэм къыщащта унафи 102-м щыщ 33-р - экономикэмрэ финансхэмрэ, 32-р - къэралыгъуэ ныгъэмрэ щІыпІэ самоуправленэмрэ, 9-р - аграрнэ политикэм, экологием, щІыуэпсыр къэгъэсэбэныным, 31-р щэнхабэзэм, щІэныгъэм, егъэджэныгъэм, узынщагъэр хьумэным, спортым, щІалэгъуалэ политикэм ехьэлІалэхэрщ. Унафэхэм къыщыкІэрыщІауэ, зыуэ щыт республикэ программэмэ 13 къащтащ. Парламент едІуэныгъэу 5-м, жылагъуэ едэІуэныгъэу 2-м, «стІол хъурейуэ» 5-м республикэм дежкІэ мыхьэнэшхуэ зиІэ Іуэхугъэхэр къащтащ.

Парламентым и депутатхэр жыдэхэр зэхащ республикэми нэгъэущІ щІыпІэхэми щекІуэкІа жылагъуэ-политикэ Іуэхухэм, апхуэдизуи щІыхухэм я лъэІухэм хэпльэным, ахэр зэфІэхыным нужь итащ (мы илъэсым кьриубыдэу лъэІу мини 9 къаІэрыхьащ депутатхэм).

Республикэм законхэр кьыдэзыгъэкІ и орган нэхъыщхьэм гульытэншэу къиГэнакъым ди лъахэм и зэІуэпэщым зи гуащІэ хэзыльхьэри, 2007 гъэм КъБР-м и Парламентым и ЩІыхь тхьылъэр хуагъэфэщащ щІыхьи 152-м.

ЗэІущІэм и кІэуэным Бечелов Ильяс депутатхэм екъуэлъыгъэр екъаудэкІуэну.

НЭЩІЭПЫДЖЭ Замир.

Къалэн нэхъыщхьэхэм ящыщ зы

КъБР-м и Парламентым и зэІущІэм щытепсэльыхьащ икІи къыщащтащ «КъБР-м и экономикэм щхьхІэ 2008 - 2011 гъэхэм зэжьакІуэхэр гъэхъэзырыныжмкІэ Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Президентым и программэр». А законыр гъэзэщІэным республикэм дежкІэ мыхьэнэшхуэ зэриІэнум щэч хэлъкъым.

Программэм къыщыхьа Іуэхугъуэ нэхъыщхьэхэм, абы хуаІэ мурадхэм тхутепсэльыхьыну дэ дельэІуащ Парламентым Экономикэ политикэмкІэ и комитетым и унафэщІ Малкаров Тахир.

- Тахир, сщІэну сыхуейт а программэм ди республикэм дежкІэ мыхьэнэуэ иІэнур?

- Нобэ властым кьыпэщыт кьаІэнхэр зэфІэгъэкІа хьун щхьэкІэ хууейщ зи Іэщ Іагъэм хуэІэкІуэльаІуэ лъжьакІуэхэм. Апхуэдэу зэрыщытым кьегъэуэ Іуэхунухэр зэрагъэхьэзыр щІыкІэр егъэфІэкІуэн хуейуэ. КъБР-м и Президент Кьанокъуэ Арсен кьельатэ а Іуэхур лъжьакІуэхэр гъэхьэзырыным и лъабжь нэхъыщхьэхэм ящыщ зыуэ.

(КІуэхыр 2-нэ нап.).

ЛЪОСТЭН Музэ.

Урысей Федерацэм «Зауэлі щыхьым и кьалэ» жыхуиІэ и щІэ лъапІэр Налшык кьалэм къыфІащыну елъэІуу Урысей Федерацэм и Президент Путин В.В.

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм Зэрызыхуигъаазэм теухуауэ

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм и Унафэ

2007 гъэм дыгъэгъазэм и 21-м *№332-П-П*

Урысей Федерацэм «Зауэлі щыхьым и кьалэ» жыхуиІэ и щІэ лъапІэр Налшык кьалэм къыфІегъэщыным теухуауэ щІыпІэ самоуправленэм и Налшык кьалэ Советым зэрызыкьыхуигъэзам хэпльауэ, «Урысей Федерацэм «Зауэлі щыхьым и кьалэ» жыхуиІэ и щІэ лъапІэм и Іуэхукі» 2006 гъэм накьыгъэм и 9-м кьащта Федеральнэ закон №68-ФЗ-р тегъэщІапІэ ищІу икІи Урысей Федерацэм «Зауэлі щыхьым и кьалэ» жыхуиІэ и щІэ лъапІэр щыфІащ Іуэхугъуэхэм, зэрыфІащ хабзэм теухуа Положенэу Урысей Федерацэм и Президентым 2006 гъэм дыгъэгъазэм и 1-м кьыдигъэкІа Указ №1340-мкІэ, кьищтам икІи иткІэ Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм **унафэ ещІ:**

1. Урысей Федерацэм «Зауэлі щыхьым и кьалэ» жыхуиІэ и щІэ лъапІэр Налшык кьалэм къыфІегъэщыным теухуауэ щІыпІэ самоуправленэм и Налшык кьалэ Советым къыхилъхьа Іуэхур дэІыгъын.

2. Урысей Федерацэм «Зауэлі щыхьым и кьалэ» жыхуиІэ и щІэ лъапІэр къыфІащыным теухуауэ Урысей федерацэм и Президент Путин В. В. лъэІукІэ зыхуэзаз.

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм и Унафэщі ЯРИН Андрей

Фадзэхэкіхэр Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и щыналъэм розницэ щыкІэу щыщынэр лицензэ щІыным хабзэ хэльхьэн мурадкІэ, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм **унафэ ещІ:**

1. Фадзэхэкіхэр Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и щыналъэм розницэ щыкІэу щыщынэр лицензэ щІыным теухуа Положенэр къэщтэн.

2. Кьару имыІэжу кьэльытэн «Фадзэхэкіхэр Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и щыналъэм розницэ щыкІэу щыщынэр лицензэ щІыным хабзэ хэльхьэн мурадкІэ, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм 2006 гъэм дыгъэзэгъуэм и 27-м кьищта Унафэ №198-ПП-м.

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм и Унафэщі ЯРИН Андрей

Фадзэхэкіхэр Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и щыналъэм розницэ щыкІэу щыщынэр лицензэ щІыным хабзэ хэльхьэн мурадкІэ, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм и Унафэ

2007 гъэм дыгъэгъазэм и 18-м *№328-ПП*

Налшык кьалэ и Къэрад концерт гъэлъэгъуапІэм зэІущІэ гуапэ щекІуэкІащ. Абы щагъэлъэпІащ кьалэм и егъэджакІуэ Іуэхущапіэхэр. Пшыхьыр къызэригъэпэщащ Дунейпсо Артийскэ Комитетым Кавказ Ищхьэрэм щиІэ Іуэхущапіэм и унафэщІ Бейтыгъуэн Іуэус.

ЗыПэРЫТ Іэнатіэм екъулІэныгъэ щызыІэрызыгъэхьа, зэфІэкІ лъагэхэр кьэзыгъэльэгъуа егъэджакІуэхэм а пщыхьэщхьэм иратащ Дунейпсо Артийскэ Комитетым и дыщэ медалхэмрэ Щыхь тхьылъэмрэ.

- Нобэ мы пшыхьым кърихьэлІахэр дэтхэнэ зыми и гъащІэм мыхьэнэшхуэ щызыгъэзащІэ щыхуэхэрщ, ахэр къэралым, республикэм и щІэблэр зыгъэсэхэрщ, езыгъаджэхэрщ, - жиІащ **Бейтыгъуэн Іуэус.**

- Дэ дгъэльэпІэнущ республикэм и щІэныгъэ Іуэхум хэльхьэныгъэ ин хуэзыщІ, щІалэгъуалэм псэжупсэ кьуелэягъ ябгъэдэльхьэныжмкІэ кьалэныщхуэ зи пщэ кьыдэхуэ егъэджакІуэхэр. Мы Іуэху дахэр кьыддаІыгъащ КъБР-м Егъэджакіуи гъэсакіуи зэрамыІэр, ахэр дэтхэнэ зыри псэемыблэжу я Іэнатіэм зэрыпэрытыр. Мэлбахьэуэм жиІащ дэпкІэ нэхъ щІэх-щІэхьырэ апхуэдэ зэІуцІэхэр къызэрагъэпэщырэ дэтхэнэ зыми хуэфащэ гульытэ зэрыхуащІынур.

Дунейпсо Артийскэ Комитетым и Щыхьэ тхьылъымрэ дыщэ медалымрэ а махуэм ираташ Мэлбахьэу Тимур, Емыщ Людмилэ (курыт школ №17), Сэбан Асльанбий (гимназие №15), Соттаевэ Лидэ (курыт школ №20), Лобжанидзе Гия (курыт школ №31), Бекъан Масирэт (курыт школ №11), Сокъур Ларисэ (курыт школ №25), Кайгермазовэ Людмилэ (курыт школ №27), Мэшыкъуэ ФатІимэ (сабий гъэсапІэ №25), Геляев Борис (ДОСЦІ №5), Анимыкъуэ ФатІимэ (лицей № 2), Къаскъул Тамарэ (НШДС №50) сымэ.

Пшыхьыр ягъэдэхащ республикэм и артист щэрыуэхэу Ташло Алий, Шэрджэс Іэсинэ, Даур Иринэ, Атмурзаевэ Жанпэ, Нежинэ Маринэ, Дым Елдар, Мэз Джульеттэ сымэ, «Экстрим», «Экспрессио» сабий къэфакІуэ ансамблхэм.

щхьэщэмышІ Изэ.

● Пшыхьхэр

Нэхъыфіхэр ягъэлъапІэу

Псэлъапіэм тетыр Мэлбахьуэ Тимурщ. *Сурэтыр* **КЪАРЕЙЭлинэ** *трихащ.*

● Ящыгъэ

Іуэху нэхъыщхьэхэр

Урысейм и Правительствэм и Унафэщім и яп къуэлэз. Президентым и кандидату къэгъэльэгъуа Медведев Дмитрий кьыщыпсэльащ Льэпкъ проектэмкІэ Советым и зэІущІэм.

Абы кьыхигъэщьхэхуІащ узынщагъэр хьумэным, егъэджэныгъэм, псэупІэ хуэныгъэм, мэкъумэщ хозяйствэм и Іэнатіэхэр егъэфІэкІуэным къэралым 2008 гъэми гульытэщхэр зэрыхуищІынур. Медведевым и псальэхэр щыхьэт тохьуэ зэман гуэнэгъуэм къэралыр зытет политикэ гуэгуэм зэрызымыхьэжьынум.

Абы къыхигъэщьхэхуІащ зыужьыным и щІэныгъэ, егъэджэныгъэм, псэупІэ хуэныгъэм, мэкъумэщ хозяйствэм и Іэнатіэхэр егъэфІэкІуэным къэралым 2008 гъэми гульытэщхэр зэрыхуищІынур. Медведевым и псальэхэр щыхьэт тохьуэ зэман гуэнэгъуэм къэралыр зытет политикэ гуэгуэм зэрызымыхьэжьынум.

Яп зэхуэс

АДЫГЕЙ. *Республикэм и къэрал Совет-Хасэм и деж щыІэ щІалэгъуалэ парламентым и яп зэхуэс екІуэкІащ. Ар къыхэзыгъэщІэ щыгъэр дыгъэрыт илъэсым и къэмахуэм.*

ИДЖЫРЕЙ сессием щыхэпльащ «Студентым и статусым и Іуэхукі» законым и проектым. ЩІалэгъуалэ парламентым къыхэрилытэмкІэ, мыхьэнэшхуэ иІэщ студентхэр еджэн щхьэхІэ мылькуКІэ защІэзэкъуэным, нужькІэ дэжьыгъэ Іэнатіэкіэ къызэгъэпэщыным тещІыхьа Іуэхугъуэхэр кьыщыгъэлъэгъуа хабзэ щыІным. Зыхэпльа проектыр зэхэзыгъэувари езы щІалэгъуалэрщ.

Ар гъащІэм щыпхагъэкІыну гугъэ уегъэщІ а законым УФ-м и Къэрал Думэм и депутатхэм гульытэ кьызэрыхуащІам. «Закон зэхэгъуэвэным ехьэлІа си жэрдэм» федерал зэпеуэм «Студентым и статусым и Іуэхукі» законым и проектым ещанэ увыпІэр кьыщихьауэ щытащ.

Гъунапкъхъумэхэм я кьалэ щыкІу

ЧЕРКЕССК. *Урысей ФСБ-м и гъунапкъэ управленэу КъШР-м щыІэм хохьэ погранзаставэу 8. Абыхэм ящыщу зыр - «Перевалкэ» - Краснодар краймщыІэщ. Иужьрейр - «Архыз» заставэр - иджыблагъэ къыхэІуахащ.*

УФ-м и ФСБ-м и гъунапкъэ управленэу Ипщэ федерал щыналъэм щыІэм и унафэщІ Лисинский Николай гъунапкъхъумэхэм я Іуэхущапіэ къызэрызэІуахам теухуауэ и унафэм щІэтхэм ехьэухьащ, и чэзум зэратам папщІэ ухуакІуэхэм фІыщІэ яхущІащ.

Республикэм и унафэщІхэм, районхэм я Іэтащхьэхэм, спонсорхэм кьабгъэдэкІыу гъунапкъхъумэхэм ираташ телевизорхэр, щІыналъэхэр, суэтэхэр, спутник антенэхэр.

«Архыз» заставэр иджырей ухуэныгъэ зэпэщІ, гъэтІылъыпІэ пэщхэр, щэщхэр, щэщхэр иІэщ. Абы екъуэмэ Урысеймрэ Курджымрэ я къэрал гъунапкъэм щыщ Іыхьэ.

УЭРДОКЪУЭ Женя.

И ныбжьэгъу игъэгушхуэн мурадкІэ

Украинэм и президент Ющенко Виктор Тбилисэ кІуащ.

Псом яп ар екІуэлІащ Саакашвили Михаил и хэкаІуэ штабым. Ющенкэр Саакашвилирэ Іуэху зэмылІэужьыгъуэхэм тепсэльыхьащ. ИужькІэ Украинэм и Іэтащхьэр Іущ Іащ Куржым и президентым и кьалэнэр зыгъэзащІэ Бурджанадзе Нино.

Псори арэзы техьуэу

Ярослав областым и губернатору хахащ Вахруков Сергей.

Абы и телъхьэу къуэращ щыналъэм и Хабзэгъуэ зэхуэсым и депутат 44-р - зэІущІэм кърихьэлІа псори.

Абыхэм фІыуэ яцІыху Іэ зыхуаІэтар - Вахруков Сергей илъэс зыбжанэкІэ щІыпІэ парламентым и унафэщІу лъжьащ.

ГъэщІакІуэ

Красноярск щагъжащ куэдрэ узримыхьэлІэ щІэнхьаджагъэ.

Налшык кьалэ и Къэрад концерт гъэлъэгъуапІэм зэІущІэ гуапэ щекІуэкІащ. Абы щагъэлъэпІащ кьалэм и егъэджакІуэ нэхъыфІхэр. Пшыхьыр къызэригъэпэщащ Дунейпсо Артийскэ Комитетым Кавказ Ищхьэрэм щиІэ Іуэхущапіэм и унафэщІ Бейтыгъуэн Іуэус.

ЗыПэРЫТ Іэнатіэм екъулІэныгъэ щызыІэрызыгъэхьа, зэфІэкІ лъагэхэр кьэзыгъэльэгъуа егъэджакІуэхэм а пщыхьэщхьэм иратащ Дунейпсо Артийскэ Комитетым и дыщэ медалхэмрэ Щыхь тхьылъэмрэ.

- Нобэ мы пшыхьым кърихьэлІахэр дэтхэнэ зыми и гъащІэм мыхьэнэшхуэ щызыгъэзащІэ щыхуэхэрщ, ахэр къэралым, республикэм и щІэблэр зыгъэсэхэрщ, езыгъаджэхэрщ, - жиІащ **Бейтыгъуэн Іуэус.**

- Дэ дгъэльэпІэнущ республикэм и щІэныгъэ Іуэхум хэльхьэныгъэ ин хуэзыщІ, щІалэгъуалэм псэжупсэ кьуелэягъ ябгъэдэльхьэныжмкІэ кьалэныщхуэ зи пщэ кьыдэхуэ егъэджакІуэхэр. Мы Іуэху дахэр кьыддаІыгъащ КъБР-м Егъэджакіуи гъэсакіуи зэрамыІэр, ахэр дэтхэнэ зыри псэемыблэжу я Іэнатіэм зэрыпэрытыр. Мэлбахьэуэм жиІащ дэпкІэ нэхъ щІэх-щІэхьырэ апхуэдэ зэІущІэхэр къызэрагъэпэщырэ дэтхэнэ зыми хуэфащэ гульытэ зэрыхуащІынур.

Дунейпсо Артийскэ Комитетым и Щыхь тхьылъымрэ дыщэ медалымрэ а махуэм ираташ Мэлбахьэу Тимур, Емыщ Людмилэ (курыт школ №17), Сэбан Асльанбий (гимназие №15), Соттаевэ Лидэ (курыт школ №20), Лобжанидзе Гия (курыт школ №31), Бекъан Масирэт (курыт школ №11), Сокъур Ларисэ (курыт школ №25), Кайгермазовэ Людмилэ (курыт школ №27), Мэшыкъуэ ФатІимэ (сабий гъэсапІэ №25), Геляев Борис (ДОСЦІ №5), Анимыкъуэ ФатІимэ (лицей № 2), Къаскъул Тамарэ (НШДС №50) сымэ.

Пшыхьыр ягъэдэхащ республикэм и артист щэрыуэхэу Ташло Алий, Шэрджэс Іэсинэ, Даур Иринэ, Атмурзаевэ Жанпэ, Нежинэ Маринэ, Дым Елдар, Мэз Джульеттэ сымэ, «Экстрим», «Экспрессио» сабий къэфакІуэ ансамблхэм.

щхьэщэмышІ Изэ.

● ЗыгъэпсэхупІэхэр

«Иткол» хьэзырщ

Мы гъэм Іуащхьэмахуэ льапэ пасэу уэс къышесати, бгы льапэ спортым дихьэхэхэм я зэманым щІидзащ.

«ИТКОЛ» пансионатыр къызыхуэт щымыІэу дгъэхьэзыраш. Ди деж зыщызыгъэпсэхуну гукъыдэж зиІэ псори кьедгъэблэгъэну дыхуэхьэзырщ, - жеІэ пансионатым и инструктор нэхъыщхьэ Блесс Михаил.

Пансионатыр зэи цыхуншэ хъурхъым, мы гъэмахуэм мыбы сабий 750-м зыщагъэпсэхуащ, Дунейпсо зэхьэзэхуэхэм хэтын и пэ кьихуэу, мыбы зыщагъэпсэху Урысейм и спортсмен куэдми. ФокІадэ мазэм «Мосфильмым» и артистхэр щыІащ. Абыхэм Іуащхьэмахуэ льапэ щытрахащ Айтматов Чингиз «Когда падают горы» зыфІащ тхыгъэм кьытращІыкІа фильмым и зы теплъэгъуэ.

Щымахуэ зыгъэпсэхуГъэ, хэм «Иткол» зэпэубыда мэхъу. Лыжэкіэ кьыщажьых гъэУгъэр здэщыІэ Чегетрэ Азаурэ «Иткол» пыІудзауэ щытщ, ауэ абы гугъуехь хэлъкъым, автобусым ешэ икІи кьешэжри.

Ди деж зыщызыгъэпсэхуГъэ зэи хущІегъуэжьрыкым, уеблэмэ кьыщытрагъэзэж щыІэщ, ауэ гъэм и дэтхэнэ зэманми зэпымыууэ туристхэр кьыдэІуу щытамэ арат, хамэ кьэрал бгы лыжэ курортхэм хуэдэу. Дыщогугъ апхуэдэу зэгуэр дыхьуну - жеІэ инструктор нэхъыщхьэм.

ТОХЬУТЭМЫЩІ Ланэ.

Школхэм ящыщ зым и класс гуэрым щыхьащ милиуэ фащэ зыщыгъ щІалэ. Абы еджакІуэхэм яхунгъэуващ жыпІ телефонхэр кьарифъэлъагъуну, ахэр кьадыгъуарэ кьамыдигъуарэ кьыщыгъэй папщІэ. ИужькІэ щэкІыжащ, нэхъ телефон лъакІэхэу 3 ирихьэжьэри. БзаджащІэр мыгувэу яубыдащ. Милиуэ фащэр абы и адэ кьуэшым кьыІихат.

(ИТАР-ТАСС).

◆Илъэси 10 и пжІэ (1997) Москва кьыщызэрагъэпэщащ щыпІэ щхьэхуэхэм щекІуэкІа Іуэхэм хэтахэм я «Зауэм къуэш щызэрыщІа» Урысейпсо жылагъуэ зэгуэхьэныгъэр.

◆ИлъэсИ 5 и пжІэ (2002) Къэбэрдей-Балъкъэрым лажьэу щагуГыпащащ Аушыдзэр ГЭС-р. Ар Шэрэдж къыщІэкІыжащ, ауэ щІэблэм я щІэныгъэ щызыгъэсащ.

◆Ипщэ, Ипщэ - КъуэкІыпІэ Азием щахуощІыгъуэ 2004 гъэм дыгъэгъазэм и 26-м къэхъуа насыпыншагъэм зэкІуэдахэм. Жьым ирихужьа псыдзэр нэхъ кІырауштхуэкІэ жьэхуащІ Индонезием, Шри-Ланкэм, Индием, Мальдив хьтІыгъуэм. Къэрал 13-м я ІыхьэхуэмкІэ щІэ 230-м щІигъу хэкІуэдащ. А къэралхэм я экономикэхэм хэщІыныгъэу доллар меларди 10,7-рэ яГъуэтащ.

◆ 1825 гъэм декабристхэм зыкъыщаІэтащ Сенат утым.

◆ 1991 гъэм СССР-р щымыгъэ Іэжьным теухуа декларацэ кьащтащ.

◆ Дыгъэр кьыщІэкІащ сыхьэти 7-р дакьикъ 42-м, къуэхьынущ сыхьэт 16-рэ дакьикъ 34-м.

◆ Махуэм и кІыхьагъащ сыхьэти 8-рэ дакьикъ 52-рэ.

ПІалъэр зыхьэхуэхыр **ШАЛМухьэмэд.**

● ЩІэныгъэ

ЩІэблэр дахагъэм щІапІыкІ

АРУАН куейм и библиотекэ нэхъыщхьэм щекІуэкІащ тхылъ еджэныр дихьэхуэм я фестиваль.

«Сэ седжэну фІыуэ сольагъу» фІащауэ екІуэкІа зэІущІэм хэтащ районым и школхэм я класс нэхъыщхьэхэм щеджэжэр. Фестивалыр егъэкІуэкІыныжмкІэ жэрдэмыр къыхэзыльхьа еджэныгъэмкІэ куей управленэм и лэжьакІуэ Хьащ Іалі Зое псалъэ гуапэкІэ захуигъэзащ къыргъэблагъэхэм. Ар тепсэльыхьащ ди гъащІэм тхылъхэм щыгубыд увыпІэмрэ щІыхьи и гупсысэм зегъэужьыныжмкІэ абыхэм яІэ мыхьэнэмрэ. Зэхуэсым кърихьэлІахэм я пащхьэ щагъэлъэгъуащ Къэбэрдей-Балъкъэрым и тхакІуэхэмрэ усакІуэхэмрэ я Іэдакъэ къыщІэкІа тхылъхэр. ИужькІэ Аруан куейм и жылагъуэхэм къикІа ныбжьыщІэхэм зэригъэзауащ литературнэ-музыкэ теплъэгъуэхэр, фІыуэ яльагъу усакІуэхэм я ІэдакъэщІэкІхэм кьеджащ. Псом хуэмыдэу гуапэ пщыхьурт нэхъыжь классхэм щеджэ щІыкІуэхэм усэ зытх, усыгъэм дихьэх хуэдэ зэрахэтыр. «Эдельвейс» литературнэ зэгухьэныгъэм и унафэщІ усакІуэ Клочинов Александр тепсэлъыхьащ щІыхьи и зэфІэкІым хэхъуэ зэпыту щекІуэкІ лъэхъэнэм тхылъеджэхэм я бжыгъэм хэщІыкІэ щынагъуэ щыІэу зэрыжаІэм. «ЩІыхь гупсысэм зэригъэзауащ литературнэ-музыкэ теплъэгъуэхэр, фІыуэ яльагъу усакІуэхэм я Іэдакъэ щІэныгъэм», - жиІащ абы.

Фестивалым хэтащ Аруан районым адыгэбзэмрэ урысыбзэмрэ джынымкІэ и методическэ зэгухьэныгъэхэм хэт егъэджакІуэ пашэхэр, кьалэ, кьуажэ библиотекэхэм я лэжьакІуэхэр. Кьыдэкіуэтей щІэблэр дахагъэм, фІым хуэунэтІыным, хуэущиныным теухуауэ екІуэкІа фестивалым щытекІуэхэм я щІэ ираІуащ щытхъу тхылъэхмкІэ.

ЖАНХЪУЭТЭузэ.

«Адыгэ псалъэр» къыфІэрыхьэну фыхуеймэ

Ди щІэджыкІакІуэ лъапІэхэ!

Фигу къыдогъэкІыж 2008 гъэм и яп илъэс ныкъуэм къыфІэрыхьэну газетхэм, журналхэм Іэ тедзэныр дыгъэгъазэм и 28-м зэриухыр. Илъэс ныкъуэм ди газетым и уасэщ сом 342-рэ кІэлІейкІэ 84-рэ.

«Адыгэ псалъэм» Іэ щытетдзэ хъунущ республикэм и пощт Іуэхущапіэ псоми.

Ди индексыр 51531

АДЫГЭ ПСАЛЪЭ

КЪБР-м и Президентым и сайтым къагъэхьа упщІэхэм я жэуапхэр

Общежитыр зэІуэпэщ ящІ

«Илъэс 30 хъуауэ сэ общежитхэм сыщопсэу. Дэрбзэр объединенэм сыщыщылажьэм фэтэр зратыну пэплъэхэм я чэзум етІуанэу сыщытащ. Совет Союзыр лъэпсэжа нэужь, чэзури къутэжащ. Мыдрейуэ фэтэр къызатынымкІэ гугъапІэри жьым ижьыжащ. СынольэІу си лэжьыгъэ ставжыр къальэтэу си псэупІэр схурагъэбІэкІуэным Іэмал къыхуалъхьэуэну унафэ яхуэпщІыну».

Атэлыкъ Ж., *Налшык къалэ.*

Жэуап ирет Налшык къалэм и администрацэм и Іэтащхьэ **Хьэмэтхуэкъу Леонид:**

«ОБЩЕЖИТ» республикэ программэ хэхам ипкъ иткІэ Налшык щыІэ общежитыр псори зэІуэзэпэщ ящІыну икІи псэупІэ унэхэм хагъэхьэну я мурадщ. Къалэм и общежитхэм цІыхухэр зэрыщІагъэІэпэхуькІыным и график зэхалъхьащ.

Къэбгъэльагъуэмэ, Мусэм и цІэр зезыхьэ уэрамым тет общежит унэ 18-нэм щыпсэухэр 2004 гъэм ягъэІэпэхьащ. Абыхэм къакІэлъыкІуэр Къаймыкьым и цІэр зезыхьэ уэрамым тет общежит унэ №241-м щыпсэухэрати, унагъуэ 33-рэ Профсоюз уэрамым щахуэхэ, фэтэр 220-рэ хъу псэупІэ унэ №224-м, Мусэм и цІэр зезыхьэ уэрамым щызэрагъэпэщыж общежит унэ №18-м ягъэІэпэхьащ.

Атэлыкъыр щыпсэу общежитри республикэ программэ «Общежитыр» жьауцІэм хагъэхьащ. Унагъуэхэр, абыхэм ящыщу къэтхъэусыха цІыхубзым и унагъуэри, общежитхэм щІэгъэІэпэхьыкІыныр екІуэкІынущ ищхьэмкІэ къыщыгъэлъэгъуэ программэр гъэзэщІэ зэрыхъум ельытауэ.

Мылъкум техуэ налогыр зыхуэдизыр

«Прохладнэ районым хыхьэ Прималкэ станицэм мылъкум щыгъалъхьэ налогыр щхьэ нэхъыбэ КЪБР-м и къалащхьэм щытралъхьэм нэхъри? Къапщтэмэ, сом мин 500-м налогыу Налшык щыхуэзэр процент 0,3-щ. Прималкэм - процент 2-щ. АхъшэкІэ къапщтэмэ, а процентхэм Налшык сом 1500-рэ щеубыд. Прималкэ станицэм - мин 10».

Авакаян Л., *Прималкэ станицэ*

Жэуап ирет КЪБР-м мылъкур техуэ налогхэм я ІуэхукІэ» Федеральнэ законым ипкъ иткІэ псэуалъэхэм, псэупІэ унэхэм тралъхьэ налогыр зыхуэдизыр щІыпІэ самоуправлЕнэм и лыкІуэ органхэм ягъэув, инвентаризацэ уасэр псори зэхэлъхьэжауэ зэрыхъым ельытауэ. ЩІыпІэ самоуправлЕнэм и лыкІуэ органхэм ягъэува бжыгъэхэм къриубыдау налогыр зыхуэдизым хуейр зэщхьэщыхауэ ягъэбелджылыныкІэ хъунущ инвентаризацэ уасэ зэхалъхьэжар зэрыхъым, къызэрагъэсэбэп лІэужьыгъуэм, нэгъуэщІ пщалъэхэм ельытауэ. Апхуэдэм дежи сом мин 500-м щІигъу зи уасэ мылъкум техуэ налогыр процент 0,3-м къыщыІэдзауэ процент 2-м нос.

Прохладнэ районым хыхьэ, щыпІэ самоуправлЕнэм и Прималкэ Советым ищхьэмкІэ къыщыгъэлъэгъуэ Федеральнэ законым ипкъ иткІэ мы гъэм щэкІуэгъуэм и 7-м къищта унафэмкІэ игъэуващ цІыхухэм я мылъкум техуэ налогыр зыхуэдизын хуейр. Инвентаризацэ уасэр сом мин 500-м щІигъуэ, абы техуэ налогым ахъшэ бжыгъэм и процент 2 хуоз. Ар зэрылажьэ федеральнэ законодательствэм и пщалъэхэм йозэгъ.

ЩІыпІэ самоуправлЕнэм и лыкІуэ органым игъэбелджыла хабзэм къызэпиудыркъым Урысей Федерацэм и Конституцэм и 19-нэ статьяр, цІыхухэр зэхуагъащэу щытын зэрыхуейр.

Урысей Федерацэм и Конституцэм и 132-нэ статьям ипкъ иткІэ щыпІэ самоуправлЕнэм и органхэм хуитныгъэ яІэщ щыпІэ налогхэмрэ нагъуэщІу къыхаххэмрэ ящыІэ зыгъуэ щыпІэ самоуправлЕнэм и лыкІуэ органхэм я мылъкум техуэ налогыр а налогыр зытехуэ псэуалъэр зыдэщыІэ щыпІэм и бюджетым ягъакІуэ), апхуэдэуи щыпІэ мыхьэнэ зиІэ нэгъуэщІ Іуэхугъуэхэми унафэ тращІыхьыну.

(КІэухмр. ПэщІэдзэр 1-нэ нап.).

Зи Іэщ Іагъэм хуэІэкІуэльакІуэ лжьакІуэхэр къыдэмэщІэкІ зэрыхъурэ ди деж иджы япэу щыІэхалъхьащ апхуэдэ программэ хэха. ЛжьакІуэхэр я Іэщ Іагъэм щІэрыщІэу хуэгъэхьэзырыжыным ехьэІа программэ гъэзэщІныр зи чэзу кьалэну зэрыщытыр кьыщыгъэлъэгъащ Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Президентым дызэрыт илъэсым Парламентым Зэрызэхуигъэзам. Программэр зи чэзу Іуэхугъуэу зэрыщытым апхуэдэуи щыхьэт тохъуэ экономикэм, лэжьыгъэм кьигъэув кьалэнхэм зэрыпэлъэщым щІэныгъэ зэрамыІэм кьыхэкІыу ІэнатІэхэр зезыхь уэрафэщІхэр зэманым кьызэрыкІэрыхуэм. Апхуэдэ щытыкІэр куэдкІэ кьыхокІ Іэщ Іагъэлъэхэр егъэджэныр, абыхэм я эфІэкІым хэгъэхъуэныр мылъкушхуэ зытекІуадэ Іуэхуу зэрыщІэтым. Си гуръэщ къэрал Іуэху зехьэкІэр егъэфІэкІуэным, Іэщ Іагъэфі зиІэ лжьакІуэхэмкІэ зыкъызэгъэпэщыным и Іуэхум «КЪБР-м и экономикэм щхьэкІэ 2007 - 2011 гъэхэм кадрхэр гъэхьэзырыныжкІэ Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Президентым и программэр» хэлъхьэныгъэщхуэу хуэхъуну. Къэзгъэлъэгъэну сыхуейт кадрхэр гъэхьэзырным пыщІа Іуэхугъуэхэм текІуэдэну ахъшэр зэрыдалажь законодательствэм ипкъ иткІэ федеральнэ, республикэ бюджетхэм, бюджетым хэмыхьэ мылъкум, нэгъуэщІхэм къызэрыхъкІыныр.

- ЯщІа мурадым тету кІуатэмэ, зэман куэд дэмыкІыу республикэм ирикъуу иІэну къыщІэкІынщ зи Іэщ Іагъэм фІыуэ хэзыщыкІ лжьакІуэхэр...

- Щэч хэмылъу, Президентым и программэм и мурад нэхъыщхьэр зи Іэщ Іагъэм сыт и лъэныкъуэкІи хуэІэкІуэльакІуэ лжьакІуэхэм я Іэщ Іэблэ ди республикэм и экономикэм щхьэкІэ гъэхьэзырынрыщ, хьэрычэтыщ Іэхэм я щІэныгъэм хэгъэхьэныгъэ, щ Іалэгъуалэр бизнесым къыхэщІэныгъэ. Программэм кьегъэув зи гугъу пщІа тхыгъэу кьыхэзгъэзэпэщыным.

Потребкооперативэм ирата ахъшэр хальхьэнущ иджырей лы, консерв комбинат мыинэр хууэным, нэгъуэщІ Іэнатіэхэр кьызэІухыным. Урысейм и дэнэ щІыпІи ху эдэу, ильэс дызыкІуэм Къэбэрдей-Балъкъэрми щыыщадзэнущ мэкъумэщ потребительскэ, кредит кооперативэм зеГъэубгъуным, я эфІэкІым хэгъэхъуэным. А къалэнхэр щыгъэбелджылад мэкъумэщ хозяйствэм зегъэужьыным текуауэ я кІэхьэ-ьэзыра къэрал программэщІэм. Абы дызыхъуэкІуэ щІышылэ мазэм лэжьэн щІидзэнущ.

ХЬЭЩІЫКІУЕЙ Олег.

Къалэн нэхъыщхьэхэм ящыщ зы

- Программэм кьыщыгъэлъэгъауэ зэпеуэкІэ кьыхэхьным зэрыщІадзэмкІэ икІи ар зэрекІуэкІныр, щыкІэмкІэ хъыбар щІыхубэ хьыбарегъащІэ ІэнатІэхэм ятын хуейуэ. Абы нужьІэ дэтхэнэ гупым щыщми документхэр ет. Мыдрейуэ гъэзэщІакІуэ властым и органхэм я лжьакІуэхэр, еджапІэ нэхъыщхьэхэм, жылагъуэ зэгухьэныгъэхэм я лЫкІуэхэр хэту кьызэрагъэпэща комиссэм кьыхех зи Іэщ Іагъэмкі нэхъыфІу, нэхъ зыхуэфащэу кьилытахэр.

КьыхэзгъэбелджылыкІыну сыхуейт Программэр зыгъэзащІэхэм я лэжьыгъэр КЪБР-м и Президентым и Администрацэмрэ КЪБР-м Экономикэ зыужьыныгъэмкІэ, сатумкІэ и министерствэмрэ зэрауэнэтІыр, мыдрейуэ Іэщ Іагъэфі зиІэ лэжьакІуэхэр гъэхъэзыра зэрыхъум КЪБР-м и Президентыр есым и щхьэкІэ зэрыкІэлъыплъынур.

- Гу зэрыльытэстамкІэ, Президент программэм хэтыщхэр щІэныгъэфІ зыбгъэдэль, лжьныгъэкІэ зефІэкІ къэзыгъэльэгъуэ щыхухэщ, нэгъуэщІу жьы-щІэмэ Программэм ипкъ иткІэ «студент» хъунхэр адрейхэм зыгуэркІэ кьащхьэщокІ. ЩрагъаджэкІэ ар кьалытыну пІэр?

- Дауи, кьалытэнущ. Япэраущ, ирагъаджэхэм Іэмал иратынущ а Іуэхухэм жьыдэжру хэтыну, лжьныгъэр лекІэхэмебэкІыу, ирагъаджэ дэтхэнэми я эфІэкІэхэр кьалытэту щытынущ. Кьыхэзгъэщыну сыхуейт еджэныр я лэжьапІэ Іэнатіэр кьаГанэуи кьамыгъаныуи зэрыгъэлъэкІуэкІынур икІи ар кьэрал аттестацэкІэ зэриухынур, Программэм ехьэлІэныгъэкІэ пэльэщ-хэм я гъэхьэзырныныкІэ Президент программэр зыгъэзэщІэнухэр законым ихъэуа хабзэм тету, эпчэуэр и лъабжьэу ильэс къэс кьызэрыхахынур. Ахэр международнэ, урысей, республикэ еджапІэ нэхъыщхьэ пажэхэм, дэжьыгъэм хуэІэкІуэльакІуэ консалтинг, нэгъуэщІ компаниехэу щытынущ.

КЪБР-м и Парламентым и пресс-Іуэхуцщ Іанэ.

Іэмэпсымэщ Іэхэмкі Іэ къызэрагъэпэщ

● Гуапагъэ

УФ-м Социальнэ страховэмкІэ и фондым и щІыналъэ кьудамэм фІыуэ зэхэзымыц ЦІыхухэр иджы япэу кьызэригъэпэщащ кьагъэльагъуэм зи гугъу пщІащ тхыгъэу кьызэрагъэзэщІ телевизорхэмкІэ. Ветеран, ныкьуэдыкьуэ псоми (абы хуэныкьуэхэм) иратащ давленэрэ кьызэрапщІэмэпсымэхэмрэ жэуапхэм псалъэкІэ уэхэзыгъэзэгъуэ термометрхэмрэ. Сымаджэ хьэлъэхэм хуэхахащ Іэпкъгъэпкъыр зи гъэтынщ щхьэнтэхэмрэ уэнщэкуэмрэ. Ныкьуэдыкьуэ щхьэхуэхэм ираташ макъкІэ псалъэу кьыдагъэкІ тхылъхэм кьызэреджэну жып телефонэмрэ плеерхэмрэ.

Фондым и Къэбэрдей-Балъкъэр щІыналъэ кьудамэм и унафэщІым и къуэдзэ Бэрокъуэ Захьмэд зэрыжІамкІэ, а Іуэхухэм сом мелуани 2-м щІигъу трагъэжІуэдащ икІи, Урысей Федерацэм и Правительствэм зэригъэувам тету, пащэ республикэм щыпсэу ныкьуэдыкьуэхэмрэ ветеранхэмрэ апхуэдэ ІэмэпсымэхэмкІэ кьызэрэпэщыным теухуа лэжьыгъэм. Кьыхэзгъэщыпхьэщ нужьрей зэманым ЩІыпІэсыса е Іэмэпсымэщ Іэхэр дэтхэнэми щІэнщэу зэрыратыр.

Гулыпэ хэха хуащІ Хэку заущхуэм зи узынщагъэр хэзылъхьахэм, ветеранхэм, сабий ныкьуэдыкьуэхэм.

УЛЬЯНОВЭ Татьянэ.

Кульбаев Мухьэжыр, Социалист Лэжьыгъэм и ЛІыхъужь Пащты Салимэ, Мэлбахъуэ Тимборэ, Гундэлэн колхозым и унафэщІ Мусукаевэ Шамса сымэ. *1975 гъэ.*

Кульбаев Мухьэжыр и гъуэгухэр

● Фэеплъ

2008 гъэм щыщыІэм и 1-м илъэс 90 ирокъу къэрал, политикэ, жылагъуэ лэжьакІуэ щІэрыІуэу щыта. Хэку заузыхуэм жьыдэжру хэта Кульбаев МухьэжырАхъмэт и къуэр къызэралъхуэрэ. Ар ящыщщ Къэбэрдей-Балъкъэрым и цІыху пэрыту щытахэм, республикэм и экономикэ, социальнэ зыужьыныгъэм хэлъхьэныгъэфІ хуэзыщІахэм.

КУЛЬБАЕВ Мухьэжыр щыщалъхуащ Къэщкъэтау къуажэм, къыщыхъуащ мэкъумэщыщІэ унагъуэм. Пасэ дыдэу зыхищІащ гъэвэр гъкІыным, Іэщыр зехуэным пыщІа гугъуехьыр, зыхилъхьащ къызыхэхъукІа лЭпкъитІым (и анэр адыгэт, Жылокьуэхэ япхъут) жкъ-жьжьж льандэрэ къадекІуэкІ хабзэхэр.

1930 гъэм, зыщалъхуа къуажэм дэт пащІодзэ школыр кьуэхуэр, Налшык ягъакІуэ, абы щыІэ Ленин еджапІэ кьалэ щыкІуэм щІагъэтІысхьэ. Ар щІэныгъэ ди ІэпкІэ ІэнатІэм ягъэувыж, Зы ильэс нэхъ дэмыкІыІу Псыгуэнсу щыІэ курыт еджапІэр кьыІэщІалъхьэ. ЗэфІэкІ хъарзынэ зэриІэр наІуэ кьоХъури, и нЫбжьыр ильэс 25 фІэкІа мыхъуами, Къэбэрдей-Балъкъэр АССР-м и ЕгъэджэныгъэмкІэ и экономикэмрэ и унафэщІым и кьуэдзэу ягъэуэ. Ар, дауи, дзыхьышхуэт.

Мухьэжыр гурэ псэкІэ ящІэу гугъу еГъэджэныгъэм пыщІа Іуэхухэр ди щІыналъэм щеГъэфІэкІуэным. Жэрдэм щхьэпэхэр кьыхелъхьэ, гъэсакІуэ, уэзщІакІуэ Іэкіуэльакіуэхэм сыт и лъэныкъуэкІи ядоІэпыкъу, щІэблэм щІэныгъэфІ зэригъэуэну хэкІыпІэхэр еубзыху. Ауэ и мурадхэр зригъэзыхуІэныр хуэзэфІэкІыркъым - Хэку заузыхуэр кьохъей.

Республикэм и бын нэхъыфІхэм я гъусэу, Дзэ Плъыжьым хохьэ. Етхуанэ армэм и 697-нэ артиллерие полкым, бийм и танкхэр зэхэкъутэныр зи кьалэным, и комиссару ягъэув. Зэхэуэ гуащІэхэм хэтщ, ди сэлэтхэр игъэгушхуэу, хахуагъэм и щапхъэфІхэр кьигъэлъагъуэу.

ЗэуапІэ ІэнатІэм мызэмытІэу лІыгъэ зэрыщыщэрихьар кьалЫтэри, Кульбаевым кьыхуагъэфэщащ кьэралым и дамыгъэ лъапІэхэр - орденхэмрэ медалхэмрэ. 1943 гъэм, уІэгъэ хьэлъэ мэхьури, дзэм кьыхагъэкІыж. Республикэм кьагъэзэжри, партым и Къэбэрдей-Балъкъэр обкомым и аппаратым щылажьэу щІедзэ, кьаруушхуэ ирехьэлІэ зауэ емынэм зэхихьута цІыхубз хозяйствэр, еджапІэхэр, Іуэхущ ІапІэ зэмылІэужьыгъуэхэр зэфІэгъэувэжыным.

1944 гъэм, КПСС-м и ЦК-м и парт еджапІэ нэхъыщхьэм кьыщІашри, и лЭпкъэгъу балъкъэрым я гъусэу, и лЭхэр ирагъэбгынэ, Азиэ Курытым ягъакІуэ. Кульбаевым игъэващ политикэ зэлъмыгъэр. Сыт хуэдэ зэхэгъэкІыныгъэ хьэлъэ зэхуэсыгъ, Кульбаевыр бэшэчщ, хьэлэлщ, гулыпэ жан зыхэлщ. Апхуэдэу зэрыщытыр, щІэныгъэ зэрыбгъэдэлъыр, парт Іуэхухэм фІыуэ зэрыхищІыкІыр кьалЫтэри, партым и Къыргызыз обкомым лжьапІэ кьыщрат. А ІэнатІэми и кьалэнхэр зэпэщу щрехьэкІ, фІыщІэрэ щытхъурэ кьыщІэщхь.

1956 гъэм балъкъэрхэр, политикэ залымыгъэр зыгъэуэнэху нэгъуэщІ щхьэхэми хуэдэу, хуит мэхъужри, щыщалъхуа щІыналъэм ЩхьэхъэІ. Парт, совет органхэм зэгуэрым щыпэжьажэр зыІута ІэнатІэхэм ягъэувыж, ауэ Кульбаевыр епІэщІэкІыпхьэ кьыхуагъэльэгъуа къуэлыкъу лЫагъэм пэрыувэну. Ар щІотІысхьэ СССР-м ЩІэныгъэхэмкІэ и Академием экономикэмкІэ и институтым и аспирантурэм, пещэ зэгуэрым игъэхьэзырыну зыщІидзауэ щыта диссертацэр тхыным. Хьарзынэу а Іуэхуэр зэфІегъэкІри, экономикэ щІэныгъэхэм я кандидат хуэдэу ди республикэм къегъэзэж. Аращ балъкъэрхэм ящыщу япэ дыдэу экономикэмкІэ диссертацэ пхызыгъэкІар.

Налшык къыгъэзэжа нэужь, Мухьэжыр щолажьэ партым и обкомым, итІанэ КъБКЪУ-м (парткомым и секретару), нэхъ иужьыдыкІэ хах партым и обкомым идеологиемкІэ и секретарэу, мыгувэу абы Іэщ Іалъхьэ республикэм и агропромышленнэ комплексыр. А ІэнатІэм пэрытщ ильэс 18-кІэ, пенсэм кІуэхукІэ.

Кульбаевым и нЫбжьэгъуфІэ обкомым и апparатым щылажьэу щІедзэ, къаруушхуэ ирехьэлІэ зауэ емынэм зэхихьута цІыхубз хозяйствэр, еджапІэхэр, Іуэхущ ІапІэ зэмылІэужьыгъуэхэр зэфІэгъэувэжыным.

Кульбаев Мухьэжыр пщІэрэ щхьэрэ зиІэ щІэныгъэлІр. Ар фІыуэ кьыщащІыхурт Кавказ Ищхьэрэмэ Совет Союзым и щІыналъэ куэдми. КъыщащІыхурт экономикэм теухуауэ и кьалэмыпэм кьыщІэкІ лэжьыгъэ купщІафІэхэмкІи. Ахэр зэман-зэманкІэ къытехуэрт къэралым кьыщыдэкІ газет, журнал нэхъыщхьэхэм. Мухьэжыр итхат мыхьэнэшхуэ зиІэ моногрофиеу щы, щІэныгъэ, публицистикэ статьяуэ щэм щІигъу. Игъэхьэзырат и доктор диссертацэри, ауэ ар пхигъэкІыным егугъуэакьым, а илъэсхэм къэралым ф Іыуэ кьыщыдалІыхуу щыта экономист Тихоновыр кьыщытхъуа пэтми.

Хэку заузыхуэм лІыгъэ щызезыхьа Мухьэжыр и гуащІэдэкІ ехьэлІэныгъэхэми кьапэкІуат «ГуащІэдзэным и Бэракъ Плъыжь» ордену щы, «ЩыхьыМ и дамыгъэ» орденыр, медаль зыбжанэ, ВДНХ-м и дыщэ, дыжьын медалу плы, щыхь диплом, нэгъуэщІ тыгъэ лъапІэхэри.

Кульбаевыр куэдрэ ящыщащ партым и Къэбэрдей-Балъкъэр обкомым хэтхэм, тхуэнэфІэ абы кьыльагъэсащ республикэм и Совет Нэхъыщхьэм и депутатыгъэр. Ар унафэщІ гъуэзэджэт, кьызэгъэпэщакІуэфІт, щІэныгъэлІ зэчиифІт. Мухьэжыр кьэзэщІыхуэхэм пщІэ ин кьыхуащІырт гуапэу, захуагъэр нэсыр и гъуазэу, и хьэлщэнкІэ кьызэрыгуэкІ дыдэуи зэрыщытым кьыхэкІыу.

ЩапхъэфІт абы и щхьэгъусэ Мальсаговэ Радимэ ПщІымахуэ ипхъурэ. Ар и Іэщ Іагъэкіэ дохутырт. Зауэ зэманым щылэжьат госпиталым, сэлэт іуэгъэу куэд кьызэфІгъуэзожат. Ильэс 40-м щІигъуКІэ сабийхэм я узынщагъэр хъумэным кьаурыз зэфІэкІыу иІэр ирихьэлІащ. ЗэрыгуащІафІэр, зэрынэмысыфІэр ялъагъурти, куэдыр кьыщытхъурт. Уеблэмэ, Къыргъызым щыщыІами, Пщымахуэ ипхъу Радимэ кьыфІащат «ССР-м узынщагъэр хъумэнымкІэ и отличник» щІэ лъапІэр. Псом нэхърэ нэхъыщхьэр бзылъхугъэ телъыджэм и бынхэм щІэныгъэ, Іэщ Іагъэ яригъэгъуэту унагъуэ зэпэщу игъэтІысыжыныр кьызэрехьуІарщ.

Мы зыри щыІдгъужынщ. Кульбаев Мухьэжыр ерыщу хущІэкъуащ зыщІалъхуа республикэр сыт и лъэныкъуэкІи зэрефІэкІуэным.

Апхуэдэхэр цІыхубэм щыгъупщэжыркъым.

ЕВТУШЕНКЭ Николай, ТАУ Пщыкъан, ЗУМАКАУЛОВ Борис.

Потребительскэ кооперативым зеужь

● Къуажэ гъащІэ

Фермер, унеи Іуэхущ Іапі эхэм я лэжьыгъэр фейдэ кьату зэтеублэныжкІэ хэкІыпІэфІщ езыхэм я арэзынныгъэ хэльу зэгухьа гупхэм я потребительскэ кооперативхэр кьызэгъэпэщыныр. Мыбдежым нэхъыщхьэр хэхъуэжр льэныкъуэмІи зэхуэдэу яІэрыкІынущ.

АГРОПРОМЫШЛЕННЭ комплексым зеГъэужьыным теухуауэ республикэ программэм къ ужэ к е оопера цэм увыпІэ хэха щ е у быд. Абы и Іуэхур егупсысауэ я ауэнэтІэ, хьэрычэтыщ Іэ мыинэм и эфІэкІым хэхъэнущ, я продукцэр ящэнымкІэ щэсыпІэхэр яІэнущ, ІэнатІэщ Іэхэр кьызэуэкІынущ. Кьуэдзэ кооперацэм нэрылъагъуэ зыщІэужь Шэджэм, Тэрч, Бахъсэн, Псэлъыкъуэ районхэм, нэгъуэщІ щыпІэхэмми.

"Урысейм и мэкъумэщ банк" О АО-м и щІыналъэ кьудамэм щІэуэ кьызэрагъэпэща мэкъумэщ кооперативхэм кредиту яритащ сом мелуан 35-м щІигъ у. Ар жухахащ мэкъумэщэхІэхэр кьэщэхуным, абыхэм елэжьыным, жылапхъэфІхэр, минералэ щІэпщэрхэр, удэшхьэм зэребэн щхьэхьэр зэрэщэнщыным.

Потребкооперативэм ирата ахъшэр хальхьэнущ иджырей лы, консерв комбинат мыинэр хууэным, нэгъуэщІ Іэнатіэхэр кьызэІухыным. Урысейм и дэнэ щІыпІи ху эдэу, ильэс дызыкІуэм Къэбэрдей-Балъкъэрми щыыщадзэнущ мэкъумэщ потребительскэ, кредит кооперативхэм зеГъэубгъуным, я эфІэкІым хэгъэхъуэным. А къалэнхэр щыгъэбелджылад мэкъумэщ хозяйствэм зегъэужьыным теухуауэ я кІэхьэ-ьэзыра къэрал программэщІэм. Абы дызыхъуэкІуэ щІышылэ мазэм лэжьэн щІидзэнущ.

ХЬЭЩІЫКІУЕЙ Олег.

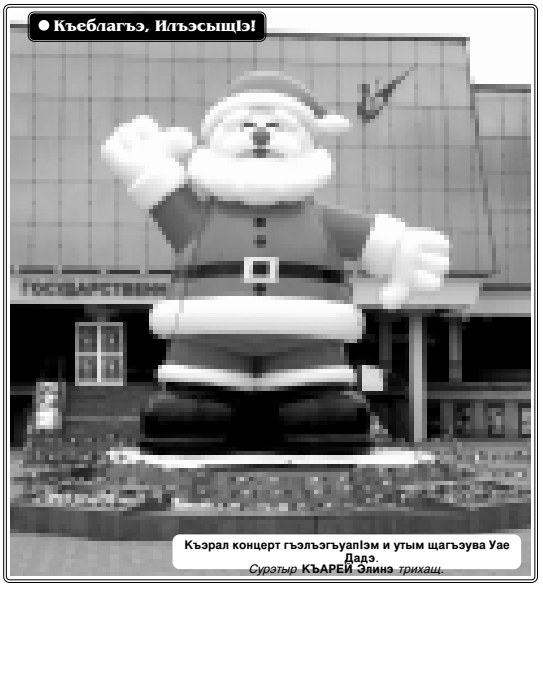

Къэрал концерт къэлъэгъуапІэм и утым щагъэувэ Уае Дадэ

Сурэтыр **КЪАРЕЙ Эдинэ** *трихащ.*

● Къеблагъэ, Илъэсыщ Іэ!

МурадыфІхэр яІэщ

● Промышленность псынщІэ

ЗэхъуэкІыныгъэхэм я лъэхъэнэм кьыдэуэуа Іуэху зехьэкІэ мызурыІуэгъуэхэм щІидзэмтІысыкІа ІэнатІэхэм ящыщщ цІыхухэр куэд щылажьэу щыта Къэбэрдей-Балъкъэр производственнэ дэрбзэр зэгухьэныгъэр.

Абы ныдэдэр бзэкІэ зэманым зыбжанагъэ нужь итащ предприятэр ирагъэжьажьну, ау щхьэусыгъуэ зэмылІэужьыгъуэхэм кьыхэжІыу ар яхуэзэфІэкІакьым. Іуэхур и пІэм щыкІар 2000 гъэм акционерэхэм Абазэ Хьэмэчраст унафэщІу хаха ноужьщ.

Илъэсым яІа лэжьыгъэр зыхуэдэм, дянэкІэ я мурадхэм тедгъэпсэльыхьыну дэ абы зыхуэдгъэзащ.

- Хьэмчраст, нобэрей зэманым удэбкъуэщу тыншкьым. Фи Іуэхур дауэ зэтеувэр, рынокым и хабзэхэм фапхъэщІ щхьэкІ сыт хуэдэ хэкІыпІэхэр кьэнгъэсбэнр?

- Ди предприятэр егъгъэжьэн папщІэ гугъуехь куэдхэр кьызэдинэкІын хуэяІ хуащІ. ДэнэкІэ зыдмыгъаІэмэ, льэпощхьэпохэм дальаухьэрт. Ди фабрикэмэ, Іэщ Іагъэлъэ Іэ зэхэми, кьыщІэдгъэкІхьми зыри хуэмеиж хуэдэт. Нобэ апхуэдэжкьым, хуэм-хуэмурэ дызэтоувэж. Иджырей зэманым ди республикэм кьыщцыхьу зэхъуэкІынныгъэ зэрызыщхэм фІэщІхуныгъэ кьытхалъхьэ, Іуэхум нэхьри дытригъэзгъэкІ. ІэнатІэм зегъэужьгъуэным, дгъэхъэзыр щыгъынхэм я фІагъымрэ я куэдагъымрэ хэгъэхъуэным догутэ.

- Фи дрбгъэрхэм я Іуэхущ Іафэм тету хуэдэу сыт кьыдекІынт, Хьэмчраст?

- "Къэббалькъщыгъын" ОАО-кІэ зэджэ ди предприятэм иджыпсту цехи 2 иІэщи, аэрэ щыхуи 140-м я зэлъажь. Мэкъуу щыІэ "Урсу" фирмэм и заказхэр дгъэзащІэу араши, ди кьалэнхэм мыЕйуэ дыпольэщ. Іуэхухэр жьдэжру ящІэ. Ауэ ящыІэ зэпэщакІуэ Іуэхухэр, цех унафэщІхэу Тэмазэ Женя, Хьэпэ Женя, мастерхэу ЛІуп Іэсият, Гъэныбэ Октябринэ, Гамаевэ Файрузэ, БыгІэ Маринэ сымэ.

ЩІагъэзІхэм хьэрзынэу дрикъурт, абыкІэ гукъеуэ щыІэтэкьым, ауэ нэхъыбэу дызыгъэпІейтейр Іэмэпсымэ тэмэкэр зэрыдимыІэжьырщ. Фабрикэр кьыщагъэувыІа лъэхъэнэм ахэр зэбграхащ, нобэ кьэдгъэсбэпыр абы ипэжкІэ дызэрылажьэу щытахэрщ. Ахэри щІэхщІэхьэрэ мэкъуэ, пкъыгъуэхэри хуабжьу гъуэтыгъуейщ. Арами, хэкІыпІэхэм дымыльыхьуэу щыткьым. Кьапщтэмэ, мылъкуфІ хуэхэри мы гъэм 2-нэ цехым щыдгъэуващ Китайм щащІа, зэуэ лэжьыгъэ зыбжанэ зыгъэзэщІэф «ZOLE» дэрбзэр машинэщІэу 38-рэ. Иджыри абыхэм кьаэтщхэуэнущ.

- КъащІэбгъэкІыр нхъэмыщэмэ, хэхъуэ уиІэкъым. Абы и лъэныкъуэкІэ фи кьалэным дауэ фехъуІэр?

- А Іуэхум мыхьэнэшхуэ идот. Нэгъабэ Тэн Іуфэ Іус Ростов кьалэм щыІэ дзэ частхэмрэ хабзэм и хьумакІуэхэмрэ дахуэдати, зэтщІылІауэ щыта зэгурыІуэныгъэр льэныкъуитІми дгъэзэщІащ. Рынокым и хабзэхэм уалелКІуэкІ ын щхьэкІэ, нэгъуэщІхэм кьыщІагъакІ продукцэм ууейр фІагъакІ пэхъун хуэщІ. Щэкіэр кьыдэзытри, хьэзыр хъуа щыгъынхэр кьанэ щымыІэу зыщэхужри "Урсу" фирмэрщ. Мы ильэсым а Іуэхущ Іапі эм хуэдгъэхьэзыращ щыгъын зэмылІуэужьыгъуэ сом мелуани 10-м щІигъу и уасэ. ЕтІанэгъи абы дыхуэдэнущ.

- Фи цІыхухэм я гукъыдэжыр сыт хуэдэ, Хьэмчраст, мазэм дапщэ кьыфхуеГуэдэжр?

- 2007 гъэр ящІащтэмэ, удахуэм процент 36,2-кІэ хэдгъэхьауэ. Нобэ ди деж ику иту мазэм сом 6300-рэ кьыщалэжь, мин 12,- 13-м нэс къэзыхьэри мащІэкІ. ПсэупІэ зэмылІэужь ди общежитым щІэнщэу щІэдгъэсщ, иджыри цІыху 40 щІэдгъэтІысхьэфыну Іэмал диІэщ. Махуэ ЛъапІэхэм деж ди цІыхубзхэм сомкІэ гу ІэрагъэІ, хьэмпышкІэ, нэгъуэщІ саугъэтхэмкІэ догъэгушхуэх.

- Фи мурадхэм теухуауэ сыт кьыдекІынт?

- Республикэм и унафэщІхэр ди Іуэхущ Іафэмрэ ди мурадхэмрэ щыгъуазэщ. ДызыхуэкІуэ ильэсым дэ дыхуэІэкъуэпущ ІэнатІэм зегъэужьыным, щыху нэхъыбэ кьызэрытщтэнщи. Абы и льэныкъуэкІэ гъэнэ хьарзынэ итлъагъ кьызолъэ. Мы гъэм хуэдэу щэщІауэ, зэпэзэрыту дяпэкІи едгъэкІуэкІынущ. Мурадхэм дазэрылъэІэсынум щэч кьытесхьэрыкьым.

- Фи пэжыкъым дызыгъбгъэхъуэзам пащІэ фІыщІэ пхузощІ, Хьэмчраст.

Дэ зэманым Іуэху здедгъэхьырщ къэдгъэщІэнур зэлъытар

Абы и тхыгъэхэр гукъинэ ящохъу

Дыгъэгъаэзэм и 25-м илъэс 70 ирикъуащ усакІуэ КІэщт Мухьэз къыІэралъхуэр.

Мухьэз и къалэмІпэм къыщІэкІащ гупсысэ жанкІэ гъэнщІа усыгъэ купщІафІэ куэд, аэр щІыхум гукъинэ ящыхъуащ, иужьрей илъэс щэ нкІуэм и кІуэцІкІэ лъаганІэщІэхэм ебгъэрыкІуа ди поэзием и фІыпІэхэм хабжэ.

КІэщт Мухьэз Хьусин и кІуэр 1937 гъэм Къэрэгъэш къуажэм къыщалъхуащ, абы курыт адэжанІэр къыщиухащ. Дзэм илъэситІкІэ къулыкъу щищІа нэужь, ар Москва дэт литературэ институтым щеджащ, 1965 гъэм щыщІэдзауэ «Ленин гъуэгу» («Адыгэ псалъэ») газетым, 1971 - 1977 гъэхэм «Іуащхьэмахуэ» журналым, нужькІэ «Эльбрус» тхылъ тедзапІэм щыдзжащ.

Мухьэз и яп уэ тхылъыр («ЩІыр къызоджэ») 1965 гъэм къыдэкІащ. Абы къыкІэлыкІащ КІэщтым и усыгъэхэмрэ и рассказхэмрэ щызэхуэхьэса тхылъ зыбжанэ - «Лъагъуныгъэм и уасэр» (1973), «Усыгъэхэр» (1974), «Щылъэ пшынальэ» (1974), «Си лъахэ-си уэрэд» (1977), «Гуращэ» (1981), «Щым и ныбжь» (1984), «Анэм и тыгъэ» (1985), «Псэ кьабзэ» (1988), «Тхыдэм и гъыбзэ» (1991), «ПшэжІэпльэ» (1997), нэгъуэщІхэри. УрысыбзэкІэ зэ дзэкІуэр, Москва къыщыдэкІащ «Мелодии земли» (поэмэхэр, 1977), «Возраст земли» (усэхэр, 1984) тхылъхэр.

КІэщт Мухьэз 2002 гъэм дунейм ехыжащ.

Ди поэзием и фІыгъуэхэр зыгъэбэгъуауэ, лъэпкым и щэнхабзэм кууэ хэпщІа, лъэхъэнэмрэ щІэблэмрэ зэщІэзыІыгъэ гупсысэщхьэ куэдым хуэІэрыкъуэ, ди поэзием и щІыхьыр нэхьри Іэтыным екІуэ хуэлажьэ усакІуэхэм я цІэ къыщриІуэкІэ, ди критик щоджанэ Сокьур Мусэрбий абыхэм сыт щыгъуэ яхиІэувэу щытащ КІэщт Мухьэз. Ар зэрыгъэмымы и щыхьэщІ КІэщтым ди литературэм хэпщІа хьэлъхьэныгъэхэр.

МафІэм и нур

МухьэЗ и Іэдакъэ къыщІэкІащ повестхэр, рассказхэр, очеркхэр, поэмэхэр, усэхэр, публицистикэ тхыгъэхэр. Ахэр ягу Мухьэз Налшыкэр Москвакъэ къыщыдгъэкІащ тхылъыпщІым щІигу. Абыхэм яящыщ дэтхэнэми теухуа тхыгъэ гуапэхэр къытехуащ да газетхэмрэ «Іуащхьэмахуэ» журналымрэ.

Нобэрей зэман гуГъэм къыхэхуа, гъащІэм иридуІ, зэрыщІэуным зэпымыуэу игъэтупсысэ, игъэгузавэ щІыхум уи тхыгъэхэр кІищтэу къеджэн, ар дэІэпыкъуэгъу хуэхъун, игу иригъэхьын папщІэ, тхакІуэм, усакІуэм бгъэдэлъын хуейщ, Іэзагъэм къыдэкІуэу, щІэныгъэ куэм, Іуэху бгъэдыхьэкІэ гъэмпІ, апхуэдэу пІэн хуейщ фІым игъэгуфІэ, Іейм игъэгузавэ гу къабзи. А псори тыншу кІэхьуІэркъым. Ар фІыуэ къыгурыІуэрт Мухьэз.

Мухьэз сэ куэд щІауэ сцІыхурт, сыщыужикІэ сымыщыІну сухьжІэнуш абы усакІуэ Іэзагъэ хъарзынэ зэрыбгъэдэлъар, ар гъащІэм кууэ пхыпльыфу, лъэныкъуэ куэдкІэ гупсысэфу зэрыщытар. Ар хьэбольагъуэ КІэщтым и усыгъэхэм и прозэ тхыгъэхэм.

Мухьэз гупщІанэу хущІатащ и лъэпкым. Абы и гъащІэщ КІэщтым и тхыгъэхэм я нэхьыбэм я тегъэщІапІэр. Мухьэз ящхьэ захуигъаэзрт ди хьыбарыжьхъэм, ди тхыдэм, гъащІэр нэхъ щІыгу, тэмэму зыхищІэн папщІэ. Абы Іэзэгъ къинэльагъуэрт кІуэажэдэсхэм я гъащІэр, я гупсысэхэр, гурыщІэхэр, я псэукІэм игъэзт зэхъуэкІыныгъэхэр.

КІэщтыр нэхъыбэу зытетхыхь темэхэм ящыщт дыщалъхуа лъахэр, абы хуиІэ гумащІагъэр, лъэпкъыр, анэр, ныб- жьэгъуегъэр, лъагъуныгъэр. Ар наІуэу хыболъагъуэ Мухьэз и тхыдъхэми и тхыгъэхэми яхуищІу щыта ящыщІэрт: щхьэр псэумэ, пыІэ щымІэнукъкІ.

Мухьэз къинтуэтыфырт зэгъэпщынагъэ, образ, жыІэкІэ щэрыуэхэр. Ахэр куэду хэтщ абы и тхыгъэхэм. Къэтщтэнщ «Мэкъуэзетлъхъ» уэсэр. Абы щыжиІэ мыпхуэдизу:

Си ныбжьэгъу къэхри
пыпхъуэм
ЩІэтІыкъыщи жьауэм,
Егъэпщкъуж и чыеэ быхъур,
Тутын инпхъауэ.
СщІэркъым ар мафІэдз
щІэлъыхъуэр,
КъитІэщІу гуфІакІэр:
И Іагу пхъашэр зэ эшинхъуэм -
Къыдидзынуіц хъуаскІэр.

КІыхьу къримыгъэжІуэкІыу, деталь жьауІэжкІэ усакІуэм Іэзэгу ищІащІ мэкъумэшыщІэ дзэгуэкІуэшхуэм и образыр, тІльагъуэм хуэдэу ди нэгу къыщІегъуэвэ куэд зыхуэзфІэкІ абы и Іэхэр. НэгъуэщІ усэм дыкъыщоджэ:

МафІэм и нурыр тельэщІауэ,
Сабийхэм чыржьи хуабэ ящхъ.

Мыпхуэдизу хужьІэнкІэ Іэмал иІэкъым усакІуэу щымыт цІыхум. КІэщтыр куэдым гу лыыбэ ящІ, нэ жан зиІэ, гурыщІэ-гупсысэ кууэр гъэщІэгъэну, гум кьынжьу къэзыІуатэ усакІуэт.

Дыгъуасэ КІэщтым и ныбжьыр ильэс блыщІ ирикъуащ. Сытым хуэдэу си гуапэу абы сехъуэхъунт и гъащІэ гъуэгур кІыхь хъуну, и къалэмыпэр мыубэзщхъуну, иджыри куэдрэ и тхыгъэ купщІафІэхэр ди пащхьэ кърилъхьэну! Ар щхьэкІэ апхуэдэ Іэмал сиІэкъым. Сэ сльэкІынуращи, сыпсэуху и фэеплъыр си гум изгъэльнищ.

Мы уэсэр 1987 гъэм стхауэ щытащ.

● ГукъэкІыжхэм щыщщ

Уигу зэзымыгъабгъэ

ФЫлЪАГЪУНЫГЪэМРЭ творчествэмрэ зыкьомкІэ зэщхьу къыщІэкІынщ - а тІум ядыхэмэ уи гумрэ уи псэмрэ зэ ятхьэкъуамэ, къаІэщІэкІыжыгъуейщ. Мыбдеж сыт хуэдэ лъэпощхьэпори, гуГъуехьри, зэпэІэщэныгъэри зэранкъуну уяку кІыдыхьэф щыхабзэкъым. Абы щыхьэт тохъуэ КІэщт Мухьэз и творческэ Іуэгуэнэрэ, щхьэрэжьауэ щытари. Школьм щІэсу Мухьэз тхэн щІидзащ. АрщхьэкІэ зи унатуэ Іуэхуэхэр хуэмыщІащуэрэ къекІуІэкІ къуажэ щІалэ щыкІымрэ епщІанэ классыр къыщиухам и ныбжьыр ильэс тІощыкІуГъуэм нэсати, курыт щІэныгъэ игъэуэта къудейуэ занщІэу дзэм ираджэ.

ЗэрыжаІэу, Сыбыр пхащІэм къыщІэкІуГэ. Ауэ ильэсищкІэ иригъэкІа дзэ къулыкъу ти- тьнщри пъэпощхьэпо къыхэхъуфакъым уэсэ тхыным итхъэкъуаУэ щыта щІалэщІэм: махуэр сэлэт къулыкъым ІфІихьхуми, жэщыр усакІуэ щІалэм кьнхьэхужырт. Жылэр щыжьем, зыщагъэпсэхуэм, къоджэм уигъэжёркъым жыхуаІэрати, Мухьэз и гущІэм усэр къыщихьейрт. КІэщтым и гъуэсу дзэ къулыкъур къыдэзыщІэ усэхэри, аэр гурэ псэкІэ къэзыгъэщІ щІалэм ещхьу, ерыщт, къимыкІуэтти, абихъэм гъуэгу щагъэтыр Мухьэз здикІа лъахэм и заукъуэтэкъым - аэр къыпхуэ «Красноярская правда», «Заря Востока» газетхэм, Новосибирск, Туркестан дзэ окруГэм къыдагъэкІ газетхэм.

Къулыкъу ищІэным и пэкІэ къуажэ гъжьыгъэри еджэнри зэдзэпхьэу щыта, дзэм щыщыІам щыгъуэ абы и нэгу щыщІэкІари зи пхъуантэдэпъу къэзыгъэзэжа щІалэм итхыни иІэти, а иІэр тэмэму зэригъэзэхуэфын хуэдэу, и акъыри тІысат. Школ нэужьым дзэм щрихьэкІа ильэсищІ, даун, абы и щІэныгъэр зыкъомкІэ Іэщигъэхужат. ЕджапІэ нэхъыщхьэ ущІэтІысхьэн щхьэкІэ, абы зыхуэгъэхьэзырыкьын хуейт. КІэщтыр лэжьапІэ мэув, а зэрылажьэм хуэдэури йоджэ. Матхэ. Ауэ хэльэт, зэхэщІыкІ зиІэ щІалэм къыгроІуэ еджэн, щІэныгъэ нэхъыщхьэ зэгъэгъэутын зэрыхуейр. Зыщеджэну мурад иІщІар Мэзкву дэт Литературэ институтыр арат.

- Ауэ, - жиІэкьрт Мухьэз,- а еджапІэм ущІэтІысхьэн щхьэкІэ, тхыль Іэджэ зэгъэпэщын, зэпеуэм уэзрыхэтыну тхыгъэхэр «подстрочникэжьауэ» хуэдэу зэдзэкІауэ Мэзкву егъэхьын хуейт. А псор гъэхъэзырыным, аэр егъэжьэным, гуГъэу зэрытётынум зэманыштхэу ихьынут. Сэ сытеемыгушуэрэ Іуэхур хэзгъэкІэсат. Мо кьомыр зэйгъэзгъэкІыху, гъэ еджэгъуэм щІидзэнути... СщІаращ: институтым сыщІатхэтІысхьат ди Іуэхуэм я союзым къызатын хуей лъэІу тхыльхэр къызоІых. Ари си усэхэри къызощтэ. Ъыздоздэри Мэзкву сокІуэ. Сызыщыгугъыр а лъэхъэнэм, 1960 гъэм, Мэзкву щеджэ Щоджэнцыкіу Іэдэмрэ Елгъэр Кашифрэт. А тІур мыхъуамэ, а илъэсым еджапІэм сыщІэхуэну зэрыщымы- там щхьэ хэлъхьэм.

Мухьэз жиІэр пэжт. Іуэхур зэрыщытрат.

Махуэ гуэрым къызоджэри сыщІашэ институтым щІэтІысхьэнуэм и тхыльхэр къызэрыкІуалІэ, абыхэм щыхэпльэ, ахэр щызэрагъэзахуэ Іуэхузехьэхэм я деж.

- Адыгэ усакІуэ щІалэ КІэщт Мухьэз къыІэрыгъэ? - къызоупщІ приемнэ комиссэм хэт бзыльхугъэхэр.

- Ахьей сщІыхурэ!

- ФІыуэ пщІыхурэ? - трагъэчыныкъ мобыхэм.

- ФІы дыдэу соцІыху, - жызоІэри, пщы тІэкІу соупс.

Іуэхум и пэжыпІэрат: Мэзкву накІуэу ди институтым къегъэщыпІа Литературэ курс нэхъыщхьэхэм 1958 гъэм ныщІэтІысхьа Щоджэнцыкіу Іэдэм Къэбардей-Балъкъэрым и ТхакІуэхэм я союзым и правленэм щитхьэмадэм щыгъэзэ сэ Мухьэз япэ дыдэу щысльэгъуар. А зэм фІэкІи сыхуэзатэкъым.

- Фэ дэнэ ар щыфІыхуэр? - сыщІоупщІэ.

- ЩытпІыхуращ: ди институтым къыщІэтІысхьэн мурад иІэу и тхыльхэр кьытхуэхунащ...

- ХуэфэщэнэсщІ! Тэмэму ищІащ. - си щІыхуГэ бзылъхугъэхэм я псалъэр яІэпызоуд. - ЩІалэ бзылъхьщ. УсакІуэ хьарзынэ къыхэкІынущ.

- А щІалэ бзылъхьмэ ищІар пщІэрэ? - къыпогуфІыкІ мохэр.

- Сыт? - сыщІоупщІэ.

- И усэхэр адыгэбзэкІэ тхауэ къыдитащ.

- ЩІыядыгэкІэ, адыгэбзэкІэ итхынщ-тІэ, - зыри къызгурымыІуафэ зытызогъауэ.

- Уэ уогушыІэ. АдыгэбзэкІэ тхауэ абы къытхуриха усэхэм дэ хэт къедгъэджэн? Ирикъуащ БэлъыхьуІ, усакІуэ хьарзынэ къыхэкІыну жыпІэу ущыщытхъуКІэ...

- Ар езыр дэнэ щыІэ?

- Адам Огурлиевичрэ уэрэ фи гугъу хуэтщІыну, фэ зыкъыфхуигъэзэну жетІэну дыщыхуежьэм: «Мис а тІум сащыгугъырти аращ къытездзэу сыкъыщІэкІуар. Ауэ гуэргу сыгетщ, ишхьэкІэ сопІэщІэ, сымыукІытэуи абыхэм захуэзгъэзэфынукъым. Фи напэ, фи Тхьэ фызэрелпщІэжиІэри, макІуэ-мэтьет. - Дэ деж Іуэхур зэрыщІэкІыр гурыдгъэЗІуэну дыхуежьа щхьэкІэ, къыдэмыдаІуэу щІэжьажащ. Адам Огурлиевичрэ уэрэ фи хьэтырКІэщ, арамыкІэу мы Іуэхур тІуащІэм дыхэмыхьами, хьунут.

- Тхьэразэ къыфхухъуІ Ар езыр щІалэ укІытэх гуэрщ. Емыкіу гуэр къыІэщІэщІауэ къыщэрищІэжу, пІыкьжьыбзэу къоуцІыпль, - щыжьиІэм:

- Пэж дыдэщ! ПІльыжьыбзэ хьуауэ щІэкІыжащ. - бзылъхугъэхэми къыздаІытъ хьэІуэ зэрыльхьэрт.

- ЩІалэ, зэрыльхьэгъуэт зэрыхьэрыльар. Іэджэ дэкІуэ зэрыльхьэгъуэт зэпэжьэгъу, ди гушыІэхэри зэтезагъэ дыхъуа нэужь, абы тэтэркІи пщІэгъуэплькІи дыщеджэ щыІэти, ар уэзм ищІыртэжкьым. Ауэ ар нужькІэщ. Мобы щыгъуэ:

- ЛІо-тІэ ди хэкуэгъуэ хуэтщІэнур? - зыхуэзгъаза лэжьакІуэ гупым я нэхъыщхьІуэ зэрыльхьэгъуэ къамылыфэ дэхэн.

- Мы усэхэр едгъэкьужу, ахэр подстрочнэу зэрадзэкІыну къыштхуригъэзыхьжьыху, итІанэ ахэр рецензентхэм етту хэдгъэпльхэу, щІалэр конкурсым кьыкІэрыхунущ. Адам Огурлиевичрэ уэрэ кьыфщІыгугъыу жиІащи...

- Дэнэт, Мухьэз, абы щыІэу апхуэдизу уІащІэу уэдэкІуэр? Парижт хьэмэрэ Берлинт? Іэдэм сэрэ зыкьыхэзрыщытыр сыкъращІэн папщІэ, сыт хуэдэ уэрэдэр уэрэд жьыІэкІэрэ кьыхэсхьн хуей жьызыІэу Іуэхум кууэ егупсыс усакІуэ адыгэ литературэм кьызэзрыхьыхьэр. Іуэхур апхуэдизу зэрыщытым гу лъамытэу кьэнакъым критикхэмэ, усакІуэхэ нэхъыжьхэми, тхыльпеджэхэми: КІэщтым и яп тхыльхэр зэрыгъэтэнщэ хъуакъым - хуэфащэ пщІэ хуащІащ. И языныкІуэ усыгъэхэм я къэбзэб жьабагъэрэ ирагъэльагъужащ.

Ауэ псом ящхьэр щІэдзапІэрати, гъагъуэ Іупщі хъуа зи яп тхыльымкІэ гъуэгуанэ дахэ техьа КІэщтыр ешрэ щхьэрэ зымыщІэти, абы и къатэмыпэм кьыщІокІ усэхэр, поэмэхэр, рассказхэр, повесткэр. Ахэр тхылъ щхьжуэрэ кьыщыдокІ Налшыкэ Мэзкуу. Республикэм и журналист, публицист жьдажьэми ящыщ зы КІэщт Мухьэз и тхыгъэ купщІафІэхэр зэпымыуэу кьытхуэу газетхэм, журналхэм, езыр щІэк-щІэжьхьуэ кьышцопсалъэ радиомрэ телевиденэмрэ. Ипъэс тІощым щигъуКІэ журналистуэ гъэжьа КІэщтым тэмэму зэдзэхьыфащ и гъэжьыгъэ Іэнатіэри творчествэри. А зэманым къырубыІуэ КІэщт-журналистым и къалэмыпІэ жаньм кьыщІэкІа тхыгъэ нэхъыфІхэр (очеркхэр, статьяхэр, публицистикэ гъэжьыгъэхэр) зы тхылъышхуэми пхуигъэхуэнукъым. Фым я нэхьыфІыжхэр къыхэхауэ аэрри тхылъ щхьэхуэу кьыдэгъэкІын зэрыхуеим шэч хэлъкъым - аэрри усакІуэ, тхакІуэ КІэщтым и лэжьыгъэшхэм я зы пакІэщ. Усыгъэхэмрэ прозэмрэ щызэжуэ хьэсауэ адыгэбзэкІи урысыбзэкІи тхылъ пщыкІуэ кьыдэзыгъэкІа КІэщт Мухьэз и пщІэр нэхъри иІэтынт, абы и журналист лэжьыгъэ нэхъыфІхэри тхылъу дунейм кьытехьымэ.

Ди усакІуэ, тхакІуэ, журналист нэхъыфІхэм ящыщ зыуэ, зи хъэтІрэ зи темэрэ, зи Іуэху бгъэдыхьэкІэрэ зи усакІуэпсэрэ зиІэжу ди щэнхабзэм хэльхъэныгъэшхуэ хуэзышІа КІэщтыр, зэрыжаІэу, гъащІэм и Іуэкіупсэм хэту дунейм тетащ. Ар ди ныбжьэгъу пэжу кьыдедгъэкІэжащ «Адыгэ псалъэ» газетым, «Іуащхьэмахуэ» журналым, «Эльбрус» тхылъ тедзапІэм щылэжьаХэмэ ноби щылажьэхэмэ. Ар зэзымыгъабгъэ щыхьэхьэмыгъэнщэт, вэгъэгъэт. Зи творчествэм зиузащІ зэпытрэ абы и гуфІэгъуэ зыльгъагъуэ щІэтІысхьауэ. Арат Мухьэз и тхакІуэгъуэхэри, критикхэри, тхылъпеджэхэри кьыщыщыхуэарэзыщ.

ЕлГЪЭР Кашиф.

Ди поэзием и фІыгъуэхэр зыгъэбэгъуауэ, лъэпкым и щэнхабзэм кууэ хэпщІа, лъэхъэнэмрэ щІэблэмрэ зэщІэзыІыгъэ гупсысэщхьэ куэдым хуэІэрыкъуэ, ди поэзием и щІыхьыр нэхьри Іэтыным екІуэ хуэлажьэ усакІуэхэм я цІэ къыщриІуэкІэ, ди критик щоджанэ Сокьур Мусэрбий абыхэм сыт щыгъуэ яхиІэувэу щытащ КІэщт Мухьэз. Ар зэрыгъэмымы и щыхьэщІ КІэщтым ди литературэм хэпщІа хьэлъхьэныгъэхэр.

● Ди сурэт гъэтІыльыгъэхэр

Тхакіуэ, усакіуэ я щІалэжэм я семинарым щызэхуэсахэм я фэеплъ сурэт. *Налшык, 1972 гъэ*

КІЭЩТ Мухьэз и усэхэр

Сигу

ЦыкьІуш, ІэгушІэщ зэрыхьур си гур,
Си гур ещхьщ ди кьурш гъэжам:
Гуауэр щильми фІамышІу,
Іуэгур дыщІэу щыгъэпщкІуащ.
ЦыкьІуш, ІэгушІэщ зэрыхьур си гур,
Ауэ кьурпу сэ сфІощыкІ:
ГъащІэ гуауэр гуауэ - си гум
Джэрпэджэж хурегъэхьыж.

ГъащІэ

Цыхьу гъащІэр щІэншэу хы абрагъуэщ.
Урехьэ абы зэм архуэанэм,
Зэм ныджэм укъедзыж;
Зэм убгъэдекъэ фІыцІэ пльагъум,
Зэми унгъэщІэ гукъанэ,
КъуэщІийуэ уІуедзыж.
Цыхьу гъащІэр щІэншэу
Хы абрагъуэ
Зэм щэхур зи щІэм щыгъэпщкІуащ.
Зэм ди сабырщ,
Зэм кІэкІу благъуэм,
УкъурихуэкІыу ар губжащ...
ИтІани,
Ещхьу мафІэ нэхум,
ДыхуоІэр гъащІэм хэль и щэхум.

* * *

Дэ жыдоІэ куэдрэ: «ЦІыхум
КъэбгъуэтынкІым къыптпэльэщ»,
Ауэ гъащІэм фІэмыІуэхуу
Ныбжьыр пщІащІу зэрыпщІыгъуу,
Щыдухынур гъатх эу, б жьыхьэу? -
Зыри тхэтхьым зыщІэ ар...
Дэ зэманым Іуэхуу здедгъэхьырщ
КъэдгъэщІэнур зэлъытар.

Къэбэрдей

ІэгупІэ хуэдизщ уэрэрыхьур
Уэ елыгъуэ щы хьурейм.
Ауэ бий Іэгур кьыщыпльыхьум
Уохьу гьунапкъэншэ, Къэбэрдей!
Уи жыг кьудамэхэм пшынэ Іэпэ
Макьамэ дахэр кьыпхураш.
Кьунан фІэкІауэ шы фІэдзапІэм,
Уи губгъэм псыоор кІуэцІроож.
Дыщэ бгырыпх гъэщІэрэщІауэ
Уи кьуршыр щІыбгьим ешэкІащ,
Кьурш куэщІым ипльхьэри,
Гуэл щІыхур
Ар уафэм гъуджэ уэ хуэпщІащ.
ЩІыуэфІим,
Тетьим уафэм пшагъуэ,
Ар иремахуэ, ирежэщ,
Уи кьуршхэр, жыгхэр абы щІыгъуу,
Ар зэрыщІыту псым кьыпхощ...
КьызэплькІэ щІыухуэм ямыльагъуми,
И гуэлым хуэдэу - щы уи фІэщ -
ГуфІэгъуэм гуауэ зэрыпщІыгъуу,
ПхуэсщІащ мы си гур уэ хьэщІэщ...
ІэгупІэ хуэдизщ уэрэрыхьур
Уэ, си гущапІэу Кьэбэрдей,
Ауэ бийм и Іэр кьыщыпльыхьум
Пшыхьыщ ІэштІыму ар абдей.

Уэрэд щыжьысІэр

Сэ гуауэм си щхьэр дэджэрэзым,
Зэуэ сІуэтэну си журадкьым.
Гуауэр щызгъэвкІэ си нэ пльызым,
Пэжу, си напІэкэр схуэзэткьым.
ИтІанэ гуфІэу си пащІэкІэр
Ныбкьэгъу и си гъуэсэ хуэольэт,
КьыпфІэщу сабий сэ щІэзупскІэ,
Хуэму кьызоШ дзапэ уэрэд.
Е гуауэ щхъум щыхьу нэщхьыфІэр
ЕшмыгъэщІыну сэ нэщхьей,
Кьохьур си бампІэр уэрэдыфІым
ИрищІэсхьэмэу щыдэсшей.

МафІэм и нур

Рамэ яхуэхьуауэ
Си щхьэгъубжэм кьилъщ.
Ар си адэ лъахэм
И сурэт фэеплъщ.

Апхуэдэу гуапэу тхащ «Си къуажэ» уэсэр. ЩыІэу кьыщІэкІынкъым щІыхур кьыщадгъуа, кьыщыхъуа кьуажэм е кьалэм и къалэм нэхъ нэхь фІэльапІэ, аращ ахэр фІыуэ щІальагъури. Ауэ щІальагъу щыжьысугъуэхэр, дауи, сыт щыгъуи зэтехуэркъым. Мыращ уэсм хэт лирическэ лІыхъужьым и кьуажэр фІыуэ щІилагъур:

Сэ сымыхутыкьуэу,
сымыкІуэду
Сытезыгъэтыфыр мы дунейм
Дэни ныскІэлыкІэу уи
гулыІэтэрщ,
Уи жьэгу пащхьэм берычэт
щыхъейрщ.

Абы кьыдэкІуэщІ, я бынхэр къуажэм зэригъасэрщ хабзэ яхэлъу, щІыхугъэ зэрахьэу, нэхъыжьым пщІэ хуащІу, я чэнджэщ едаІуэу, мурадыфІхэр яІэрэ ахэр гъэзэщІэныкъым хущІэкъуу кьыщэрытгъэджыщ.

БГЪРЫС усакІуэм дежкІэ бгъыщхьэр, щыгур сыт щыгъуи и нагъыщэщ гъащІэм мурадхэр кьыщохьулІэ щІыпІэм. Щыхъу щыІэу кьыщІэкІынкъым хъуэпсапІэ гуэр зимыІэ, а хъуэпсапІэхэр зэхуэмыдэ Іэдэжу игуэш пэтми. Щыхур зыхуэдэр, зыщІэхъуэпсэр кьэпщІэну ухуэлмэ, абы и мурадхэр зэгъащІэ. Лъагъуэщ Іэ гъащІэм щыпхишыну хуей, хьэмэрэ Іэдэжм яуба гъуэгуэкьым тетмэ нэхъ кьищтэрэ? Апхуэдэу гупсысэхэр зыщІэлъ усыгъэхэр и мащІэм кьыщІэкІ КІэщтым. Ар хуейтэкъым хамэ пыІэ зэрихьэну, ищІэрт: щхьэр псэумэ, пыІэ щымІэнукъкІ.

Мухьэз къинтуэтыфырт зэгъэпщынагъэ, образ, жыІэкІэ щэрыуэхэр. Ахэр куэду хэтщ абы и тхыгъэхэм. Къэтщтэнщ «Мэкъуэзетлъхъ» уэсэр. Абы щыжиІэ мыпхуэдизу:

Си ныбжьэгъу къэхри
пыпхъуэм
ЩІэтІыкъыщи жьауэм,
Егъэпщкъуж и чыеэ быхъур,
Тутын инпхъауэ.
СщІэркъым ар мафІэдз
щІэлъыхъуэр,
КъитІэщІу гуфІакІэр:
И Іагу пхъашэр зэ эшинхъуэм -
Къыдидзынуіц хъуаскІэр.

КІыхьу къримыгъэжІуэкІыу, деталь жьауІэжкІэ усакІуэм Іэзэгу ищІащІ мэкъумэшыщІэ дзэгуэкІуэшхуэм и образыр, тІльагъуэм хуэдэу ди нэгу къыщІегъуэвэ куэд зыхуэзфІэкІ абы и Іэхэр. НэгъуэщІ усэм дыкъыщоджэ:

МафІэм и нурыр тельэщІауэ,
Сабийхэм чыржьи хуабэ ящхъ.

Мыпхуэдизу хужьІэнкІэ Іэмал иІэкъым усакІуэу щымыт цІыхум. КІэщтыр куэдым гу лыыбэ ящІ, нэ жан зиІэ, гурыщІэ-гупсысэ кууэр гъэщІэгъэну, гум кьынжьу къэзыІуатэ усакІуэт.

Дыгъуасэ КІэщтым и ныбжьыр ильэс блыщІ ирикъуащ. Сытым хуэдэу си гуапэу абы сехъуэхъунт и гъащІэ гъуэгур кІыхь хъуну, и къалэмыпэр мыубэзщхъуну, иджыри куэдрэ и тхыгъэ купщІафІэхэр ди пащхьэ кърилъхьэну! Ар щхьэкІэ апхуэдэ Іэмал сиІэкъым. Сэ сльэкІынуращи, сыпсэуху и фэеплъыр си гум изгъэльнищ.

Мы уэсэр 1987 гъэм стхауэ щытащ.

Езым и хъэтІ

ИгъуэтІ нэмысу, и гуращІэ псоми хуэнэмысауэ, дунейм ехыжащ усакІуэ ЦІэрыІуэр, ауэ абы кьыздэкІуэ щІалэ щыщІэныгъэ, ди литературэм льэужьыпІэ щымыхьуа, цІыхум кьабыл ящІа тхыгъэ хьэлэмэтхэр - усэхэр, поэмэхэр, рассказхэр, повестхэр.

АБЫХЭМ ящыщ дэтхэнэми щызыхьыбощІэ усакІуэм гу пщтыр зэрыкІуэцІыльар. Мухьэз и усыгъэхэр гъэщІащ гурыщІэ кууКІэ, абыхэм уцеджэкІэ, щІылъэ щхьэантІэми уафэ бзыгъэми уепсалъэ кьыпщохьу, уи гупсысэр яшэщІ, уи льыр нэхъ уэру зежэ хьуауэ кьыпфІощІ. Апхуэдэ кьаруэ зыхэлъ усэр зи гущІэм кьиІуКІыр, дауи, усакІуэ нэсырщ. Апхуэдэ усакІуэущ сэ Мухьэз зэрысльытэр, апхуэдэущ ар ди литературэм кьызэрыщацыхуэр.

КІэщтыр зи гур кьабзэ, зи псальэр жан, зи пщІэр льагъэ цІыху гуапэт - и дуней тетыкІэкІи, и цІыхугъэкІи, и тэмыскІи. Апхуэдэу ди гум кьинащ Мухьэз и ныбжьэгъуэхэм.

Тхыгъэ узэщІа куэд кьызэринэкІащ КІэщт Мухьэз, ауэ абыхэм яхуэфащэ гульытэ иджыри къэс ягъуэтауэ си щхьэкІэ схужьІэнукъым - абы гу льатапхъэщ ди литературэм и тхыдэр, и нобэр зыхутэ щІэныгъэлІхэм. Мухьэз литературэм зи льагъуэ пхызышыа усакІуэщ, тхакІуэщ, езым и хъэтІрэ и щапхъэрэ зэригъэпэщыфауэ - аркъудейри пхуирикъунущ.

ТХЬЭЗЭПЛЪ Хьэсэн.

● Си бзэ - си псэ, си дуней

Илъэс 60 хьэмэрэ 75-рэ?

Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университетым и адыгэ къудамэм и махуэшхуэ

**Ди газетым зэрытетащи, дыгъэгъазэм и 20-м Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университетым адыгэбзэмрэ литературэмрэ щадж и къудамэр къыгъэлъагъэр илъэс 60 зэрыригъэм теухуа гуфIэгъуэ зэIущIэ абы и актовэ пэщым щыIэзэхэтащи. Зэхуэсым кърихьэлIащи 1947 гъэм ирагъэжьауэ 2007 гъэм нэс абы щеджагъэхэмэ мы зэманым абы и студентхэмэ. Пшыхьыр прагъэкIуэкIащ КъБКъУ-м и библиотекэм и лэжьакIуэ УнащIэ Аллэрэ филологическэ институтым адыгэбзэмрэ литературэмкIэ и къудамэм и 4-нэ курсым щеджэ Хьэжей Юрэр. Ахэр КъБКъУ-р зэрыщIэбувам, абы и адыгэ къудамэр къыгъэлъагъэм, ар къыхуэ кудым лъэпкым и зыужьыныгъэм, республикэм и зэуэпсыгъэкIуэм хэлъхьанымрэ зэрыхуэущIам тепсэлъыхьащ. АдэкIэ абыхэм утыкур хуит хуащIащ адыгэбзэмрэ литературэмкIэ кафедрэм илъэс куэд хъуэуэ щылажьэ, филологие щIэныгъэхэм я доктор, профессор КъБКъУ-м Андрей.

- ДИ щхьэ дыщытхъуэжу пшыхьыр едмыгъэкIуэкIыу, куэд щIауэ тхуэмыIуатэу, утыку кьытхуимыхьэу диIэ гукъеуэхэми дытепсэлъыхьыжу сфIэиГъуэщ, - къыщIидзащ псалъэмакъыр ХьэкIащэм. - Ипэрауэ, къыхэзгъэщыпут адыгэ къудамэм щеджахэм я нэхъыбэм университетыр къыдэзрауэрэ я гупэ мыбыкIэ кьыдэрамыгъэзар. Абы къыхэкIыуи жысIэну сыхуейт зэгуэрфи уарэр унэжьу щыта, щIэныгъэ куум ящэ лъэбакъуэхэр щыхэфыа еджапIэ нэхъыщхьэм и бжэр дэтхэнэ зымкIи зэрызэIуахар, фыкъыхуеблагъэмэ, сытым дежи дэзригуапэр.

Адыгэбзэмрэ литературэмкIэ кафедрэм гъэгъэнщIуэ кьыхэпичащ. Абы и тхыдэр зэфIэгбгъэувэжрэ птхыжмэ, дэжьыгъэ купщIафIэ хьунущ, сыт щхьэкIэ жыпIэмэ адыгэ къудамэр къэзыуахаэм яхуэзфIэкIам хуэдиз зыдлъжка КъБКъУ-м игъэущI и зы къудами кьыщIэкIакъым. Адыгэ къудамэм щеджахэм щыщ куэдым республикэм унафэщI кьулыкъуэхэр щызэрахьэ. Къапщтэмэ, «Iуащхьэмахуэ», «Нур» журналэмэ, «Адыгэ псалъэ» газетми, «Эльбрус» тхылъ тедзапIэми я унафэщIхэми щылажьэхэми кьаухар ди отделеизэщ. Дгъэхьэзыра егъэджакIуэу цIэ лъапIэ зыфIащахэр 23-рэ мэхъу. Абыхэм я закъуэкъым: ди тхакIуэ, усакIуэ цIэрыIуэхэу лъэпкъ литературэм хуэлэжьахэм я гъэзэгъэнэр кьащцежьэр ди къудамэрэ. Псалъэм папщIэ, Щоджашокъуэ Алийрэ Iуэлимэ, НалоэАхьмэдхьанэр Зауррэ, Къардэнгъущ Зырамыкъу, Тхьэгъэзит Зубер, IуГъыж Борис, КъхуэIуфэ Хьэчим, Мэзыкъэ Борис, Адыгэн Руслан, Къагьырмэс Борис, Кьэрмокъуэкъуэ Мухьэмэдрэ Хьэмидэр, Кьэжэр Хьэмид, Мыкъуэжь Анатолэ, Сонэ Абдулчэрим сымэ лъэпкъ литературэм хэлъхьэныгъэу хуащIар зы тхылъ тхылъитIкIэ кьыпхуэгъэльэгъуэнухьмэ. Ди къудамэр къэзыуахэм я пщэ кьалэныщхуэ кьыдоехэу. Псом хуэмыдэу дызыгъэгъэзэр, шыгъушIепсымпIэм дыхэзыгъэльагъ анэдолъхубзэм хъунэмкIэ, Зи бзэр зиIэж, ар зыгъэбзэрабзэ лъэпкъыу дыкьызытенэжыну ди гугъэмэ, анэдэлъхубзэм дыхуэзгъэзажэ. Адыгэбзэри къэралыбзэу кьащтауэ унафэ щыIэщ, ауэ ди анэдэлъхубзэм рестубликэм сыт хуэдэ мыхьэнэ щигъэзащIэр? Унагъуэм дыщриизэпсалъэ мыхьэмэ, нэгъуэщI Iуэхуэ приизфIэтхъым. Зы дфтэр, зы тхылъымпIэ абыкIэ тхауэ урихьэлIэнукъым. Кьалэм дэт IуэхущIапIэхэм я фIэщыгъэщIэр сыт хуэдэ бзэкIи тхауэ урихьэлIэнущ, адыгэбзэм кьыщIэмыщIа. Зы махуэ хэдвгъэхи илъэсым е илъэситIым зэ дызэхуэвгъазэ адыгэ къудамэр къэзыуахэр, ди гурыгъу-гурыщIэхэмкIэ дыздэнгъэгъапIэ, адыгэбзэм зиужьынымкIэ лъжьыпхъэхэм дытеетIэпсэлъыхь, ахэр гъащIэм хэпща хъунымкIэ зэкIыпIэхэр дыкъэзгъэбзыу.

- Андрей иужькIэ утыку ухэмыхуу укъэпсалъэныр гугъущ, - жиIащ ЩхьэкIуэ и щыхуэбз ткакIуэ **Къэрмокъуэ Мухьэмэд**. - Къэкуащэм кьыгъэльэгъуащ нобэ дызыгъэпIейтей псори. Мы Iуэхур дгъэльэпIэныр къыщетхъэжьэм псом ящэ кьыщIэхъуэжьыгъэ Къапщтэмэ, «Iуащхьэмахуэ», «Нур» журналэмэ, «Адыгэ псалъэ» газетми, «Эльбрус» тхылъ тедзапIэми я унафэщIхэми щылажьэхэми кьаухар ди отделеизэщ. Дгъэхьэзыра егъэджакIуэу цIэ лъапIэ зыфIащахэр 23-рэ мэхъу. Абыхэм я закъуэкъым: ди тхакIуэ, усакIуэ цIэрыIуэхэу лъэпкъ литературэм хуэлэжьахэм я гъэзэгъэнэр кьащцежьэр ди къудамэрэ. Псалъэм папщIэ, Щоджашокъуэ Алийрэ Iуэлимэ, НалоэАхьмэдхьанэр Зауррэ, Къардэнгъущ Зырамыкъу, Тхьэгъэзит Зубер, IуГъыж Борис, КъхуэIуфэ Хьэчим, Мэзыкъэ Борис, Адыгэн Руслан, Къагьырмэс Борис, Кьэрмокъуэкъуэ Мухьэмэдрэ Хьэмидэр, Кьэжэр Хьэмид, Мыкъуэжь Анатолэ, Сонэ Абдулчэрим сымэ лъэпкъ литературэм хэлъхьэныгъэу хуащIар зы тхылъ тхылъитIкIэ кьыпхуэгъэльэгъуэнухьмэ. Ди къудамэр къэзыуахэм я пщэ кьалэныщхуэ кьыдоехэу. Псом хуэмыдэу дызыгъэгъазэр, шыгъушIепсымпIэм дыхэзыгъэльагъ анэдолъхубзэм хъунэмкIэ, Зи бзэр зиIэж, ар зыгъэбзэрабзэ лъэпкъыу дыкьызытенэжыну ди гугъэмэ, анэдэлъхубзэм дыхуэзгъэзажэ. Адыгэбзэри къэралыбзэу кьащтауэ унафэ щыIэщ, Тхьэм абы псоми фIы кьытхуигъэкIуэ. Мис мыбдеж утыкум щыфIэдза плакатым адыгэбзэ къудамэр кьыкъэзыIуахэр илъэс 60 хьуащ жиIэу тетщи, а къудамэр жиг мэхъу, а жыгыр къудамэбэ хьужьауэ, адыгэ университет щыдIэн махуэ ди лъэпкъым щильагъун зэман кьытхуихуэну Тхьэм жиIэ. Ди идэмышту гукъэкIыжхэм дыщыхэт ныбжьым дитщи, нэхъ Iофэ дыдэу, нэхъ гуапэу гъащIэм хэтауэ сэ кьэслытэр дыщыстудента илъэсхэщ. Дезыгъэдажэри дыздедежьэри куэдрэ дыхэзымыгъагъэфыри гукIэ, псэкIэ, арауэ кьыщIэкIынщ нэхъыщхьэри, - дигу фыкъокIыж. Дуней ехыжьахэри жэнэткIэ Тхьэм игъэгуфIэ. Ди егъэдажакIуэхэм сыт хуэдэ Iуэхуми дытрагъэгушхуэу кьыддэгъэгъэгурыкIуащ. Нобэрей Iуэхур адэкIи,ефIакIуэурэ екIуэкIынущ. Адыгэбзэр дэркIэ зищысыр, ар зыхуэдэнур, абы зиужьынымкIэ щIэн хуейр ди нэхъжьыжьэ жаIащи, кьыдэгъэзэжьынкIыми. Ди зэIущIэр махуэ хьуну, адэкIи сытым дежи, адыгэ Iуэху жаIэмэ, мис мыпхуэдэу дыкьызэщIтащэрэ дыкьызэхуэсу, ди лъэпкъым и зыужьныгъэм дыкьызэлъэсыжьфыну сохъуахъуэ.

Къэбэрдей Адыгэ Хасэм и тхьэмадэ, «Адыгэ псалъэ» газетым и редактор нэхъыщхьэ **ХьэфIыщIэ Мухьэмэд** университетым щыщIэкIи итIанэ университетым щыщIэкIи итIанэ тетхуэ и гукъэкIыжхэмкIэ кьызэхуэсахэм ядэгуэшащ. Абы кьыхихъэщащ я курсым щеджахэм щыщ куэдым кьулыкъ хьарзынэхэр зэрырахьэжьыр, ахэр лъэпкъ Iуэхум зегъэужьыным гукIи псэкIи хущIэкъу щIалэ кьыжьэхэу зэрыщытыр.

АдэкIэ ХьэфIыщIэм кьыхигъащащ ЮНЕСКО-м анэдэлъхубзэм техуэ хабзэр кьищтэнымрэ и пэ, «Адыгэ псалъэ» газетым и зэрэзмыкIэ, КъБР-м ЕгъэджакIуэхэм я кафедрэм жаIахэм щыхущIедгъэгъуэжьын.

АдэкIэ утыкур хуит хуащIащ КъБР-м и щIыхьэбз ткакIуэ, «Iуащхьэмахуэ» журналым и редактор нэхъыщхьэ **IутIыж Борис**:

- Къурмэн махуэ лъапIэмрэ нобэ ёгъэхьажа Iуэху дахэмрэ зэтехуауэ гуфIэгъэгъ тIуащIэщи, Тхьэм абы псоми фIы кьытхудигъакIуэ. Мис мыбдеж утыкум щыфIэдза плакатым адыгэбзэ къудамэр кьыкъэзыIуахэр илъэс 60 хьуащ жиIэу тетщи, а къудамэр жиг мэхъу, а жыгыр къудамэбэ хьужьауэ, адыгэ университет щыдIэн махуэ ди лъэпкъым щильагъун зэман кьытхуихуэну Тхьэм жиIэ. Ди идэмышту гукъэкIыжхэм дыщыхэт ныбжьым дитщи, нэхъ Iофэ дыдэу, нэхъ гуапэу гъащIэм хэтауэ сэ кьэслытэр дыщыстудента илъэсхэщ. Дезыгъэдажэри дыздедежьэри куэдрэ дыхэзымыгъагъэфыри гукIэ, псэкIэ, арауэ кьыщIэкIынщ нэхъыщхьэри, - дигу фыкъокIыж. Дуней ехыжьахэри жэнэткIэ Тхьэм игъэгуфIэ. Ди егъэдажакIуэхэм сыт хуэдэ Iуэхуми дытрагъэгушхуэу кьыддэгъэгъэгурыкIуащ. Нобэрей Iуэхур адэкIи,ефIакIуэурэ екIуэкIынущ. Адыгэбзэр дэркIэ зищысыр, ар зыхуэдэнур, абы зиужьынымкIэ щIэн хуейр ди нэхъжьыжьэ жаIащи, кьыдэгъэзэжьынкIыми. Ди зэIущIэр махуэ хьуну, адэкIи сытым дежи, адыгэ Iуэху жаIэмэ, мис мыпхуэдэу дыкьызэщIтащэрэ дыкьызэхуэсу, ди лъэпкъым и зыужьныгъэм дыкьызэлъэсыжьфыну сохъуахъуэ.

Къэбэрдей Адыгэ Хасэм и тхьэмадэ, «Адыгэ псалъэ» газетым и редактор нэхъыщхьэ **ХьэфIыщIэ Мухьэмэд** университетым щыщIэкIи итIанэ университетым щыщIэкIи итIанэ тетхуэ и гукъэкIыжхэмкIэ кьыдэгъэзэжьынкIыми. Ди кьыхихъэщащ я курсым щеджахэм щыщ куэдым кьулыкъ хьарзынэхэр зэрырахьэжьыр, ахэр лъэпкъ Iуэхум зегъэужьыным гукIи псэкIи хущIэкъу щIалэ кьыжьэхэу зэрыщытыр.

АдэкIэ ХьэфIыщIэм кьыхигъащащ ЮНЕСКО-м анэдэлъхубзэм техуэ хабзэр кьищтэнымрэ и пэ, «Адыгэ псалъэ» газетым и зэрэзмыкIэ, КъБР-м ЕгъэджакIуэхэм я кафедрэм

жаIахэм щыхущIедгъэгъуэжьын.

АдэкIэ утыкур хуит хуащIащ КъБР-м и щIыхьэбз ткакIуэ, «Iуащхьэмахуэ» журналым и редактор нэхъыщхьэ **IутIыж Борис**:

- Къурмэн махуэ лъапIэмрэ нобэ ёгъэхьажа Iуэху дахэмрэ зэтехуауэ гуфIэгъэгъ тIуащIэщи, Тхьэм абы псоми фIы кьытхудигъакIуэ. Мис мыбдеж утыкум щыфIэдза плакатым адыгэбзэ къудамэр кьыкъэзыIуахэр илъэс 60 хьуащ жиIэу тетщи, а къудамэр жиг мэхъу, а жыгыр къудамэбэ хьужьауэ, адыгэ университет щыдIэн махуэ ди лъэпкъым щильагъун зэман кьытхуихуэну Тхьэм жиIэ. Ди идэмышту гукъэкIыжхэм дыщыхэт ныбжьым дитщи, нэхъ Iофэ дыдэу, нэхъ гуапэу гъащIэм хэтауэ сэ кьэслытэр дыщыстудента илъэсхэщ. Дезыгъэдажэри дыздедежьэри куэдрэ дыхэзымыгъагъэфыри гукIэ, псэкIэ, арауэ кьыщIэкIынщ нэхъыщхьэри, - дигу фыкъокIыж. Дуней ехыжьахэри жэнэткIэ Тхьэм игъэгуфIэ. Ди егъэдажакIуэхэм сыт хуэдэ Iуэхуми дытрагъэгушхуэу кьыддэгъэгъэгурыкIуащ. Нобэрей Iуэхур адэкIи, ефIакIуэурэ екIуэкIынущ. Адыгэбзэр дэркIэ зищысыр, ар зыхуэдэнур, абы зиужьынымкIэ щIэн хуейр ди нэхъжьыжьэ жаIащи, кьыдэгъэзэжьынкIыми. Ди зэIущIэр махуэ хьуну, адэкIи сытым дежи, адыгэ Iуэху жаIэмэ, мис мыпхуэдэу дыкьызэщIтащэрэ дыкьызэхуэсу, ди лъэпкъым и зыужьныгъэм дыкьызэлъэсыжьфыну сохъуахъуэ.

Къэбэрдей Адыгэ Хасэм и тхьэмадэ, «Адыгэ псалъэ» газетым и редактор нэхъыщхьэ **ХьэфIыщIэ Мухьэмэд** университетым щыщIэкIи итIанэ университетым щыщIэкIи итIанэ тетхуэ и гукъэкIыжхэмкIэ кьыдэгъэзэжьынкIыми. Ди кьыхихъэщащ я курсым щеджахэм щыщ куэдым кьулыкъ хьарзынэхэр зэрырахьэжьыр, ахэр лъэпкъ Iуэхум зегъэужьыным гукIи псэкIи хущIэкъу щIалэ кьыжьэхэу зэрыщытыр.

Мы Iуэхуэм телъэкьасэм кьыкъэральытэмкIэ, «Адыгэбзэм и махуэшхуэ» кьыкъэдэлъытащ (мартым) и 14-р. (А махуэращ ищхьэкIэ ди гугъу щыпщIа унафэхэми ягъэувар). Ди бзэщIэныгъэм и тхьэдэм елъэкьуэм кьыкъэралъытэмкIэ, а махуэращ адыгэбзэм и ныбжьыкIэ дунейм кьыщытехьар. Зытхар хуэщIакIуэшхуэ Бырсей Умарт, кьыщцдэкIар Тлфинот, 1854 гъэм.

ЗэфыщIэм щыкIащ ди фIащ мыхьэрэ кьабыл умыщIынрэ а Iуэхум зэрыхэмылыр. Кьэнэжьар а жэрдэм дахэр зэрыдалъэмыкIи ди дежи унафэ кьыщцащ. Iуэхур Iуэхум хуэгъэкIуэныр. Апхуэдэ лъэпкъэ зыIущIэм зэхъуэгъаэ КъБР-м и Президентми, ди Правительствэми, ди Парламентми.

Зытепсэлъыхьахэм япкъ иткIэ зэIущIэм хэтахэм зэдзэрэзыуэ ЫэтхIэ унафэ ящ кьащтащ мыхьэр:

1. Илъэс кьэс ягъэлъэпIэну гуфIэгъуэ дауэдащцэу гъатхэпIэм (мартым) и 14-р «Адыгэбзэм и махуэшхуэ» гъэувын. Ар щIэзыгъэбыдэ унафэ кьащтэныжьи ди республикэм и Президентым, Правительствэм, Парламентым даззрельэгр ягъэгъэзэсын.

2. «Адыгэбзэм и махуэшхуэр» гъэщIэгъуэну, купщIафIэу, лъэпкъпсо мыхьэнэ иIэу екIуэкIын хуэдэу Iуэхур зэхэтыкъуэкIын, гъэпсыкIын телъжьэн жэрдэмщIакIуэ гуп хэхын.

Апхуэдэ гупым зэIущIэм хэт псори зэдзэрэзыуэ ЫэтхIэ хагъэхащ мыхьэр: **Хьэжьащэ Андрей** (адыгэ литературэмкIэ ди университетым и профессор, филологие щIэныгъэхэм я доктор); **Тау Хьэзешэ** (КъБКъУ-м адыгэбзэр, адыгэ литературэр щадж къудамэм и унафэщI, профессор, филологие щIэныгъэхэм я доктор); **Мамхэгъ Рае** (егъэджакIуэхэм я щIэныгъэр щыхагъахьуэ институтым и кафедрэм и унафэщI, филологие щIэныгъэхэм я доктор); **ХьэфIыщIэ Мухьэмэд** (Къэбэрдей Адыгэ Хасэм и тхьэмадэ, ЩIэныгъэхэмкIэ Дунейпсо Адыгэ Академием и вице-президент, «Адыгэ псалъэ» газетым и редактор нэхъыщхьэ); **КхъуэIуфэ Хьэчим** (Тхьэпсэхэм я союзым и тхьэмадэм и къуэдзэ); **Бищо Борис** (Iуманитар къэхутэныгъэхэмкIэ институтым адыгэбзэмкIи и къудамэм и унафэщI, филологие щIэныгъэхэм я доктор); **Баз Людмилэ** (КъБР-м ЕгъэджакIуэхэм я щIэныгъэмкIэ и министерствэм адыгэбзэр зэрадкъым кIэлъыплъу щыIэ лэжьакIуэ); **Бекъан Маснрот** (Пашлий, дэт 1-нэ курыт егъэджапIэм и егъэджакIуэ); **IутIыж Борис**(«Iуащхьэмахуэ» журналым и редактор нэхъыщхьэ, Филологие щIэныгъэхэм я кандидат).

ЗэгурыIуэхэш жэрдэмщIакIуэ гупым я ящэ зэIущIэр мы дызыхуэкIуэ илъэсым гъатхэпIэм и 14-м Гуманитар къэхутэныгъэхэмкIэ институтым адыгэбзэмкIэ и кьудамэм щызэхэтыкъуэ. Кьыфхэтыжьэ илъэсым, 2009 гъэм, «Адыгэбзэм и махуэшхуэр» гъэпсынэныр зэхэуфыка хьуным щхьэкIэ щIапхъэхэм, а гуфIэгъэгъэрэкIуэкIыну щыкIэхэр гъэпсыным щыгъепсэтыжьыну хуэзэ а зэIущIэм.

Дунейпсо, Къэбэрдей Адыгэ Хасэхэр, «Адыгэ псалъэ» газетым и лэжьакIуэхэр **Кэлды Сабри Хьэсэн и къуэм** хуугуэзэ абы и щхьэгъусэ **Щауэжь Сэбихьэ Рэз и пхъур** дунейм зэрехьажам кьыхэкIыну.

ЩХЬЭЩЭМЫЩ Из.
Сурэтхэр
КЪАРЕЙ Элинэ *трихащ.*

● ТхьылъщIэ

ЗауэлIым и къалэмыпэ

Профессоризм ЩэнхабзэмкIэ я унэу Налшык дэтым щекIуэкIащ телевизиэм журналист усакIуэ ГъэхIэлI Исуф «Шы лъэ макъ жыл» зыфIащащ тхьылъым иращIэкIа пшыхь.

АБХЪАЗ Республикэм и къалащхьэ Сыхъум хъыщыдэкIа тхьылъым ихуащ ГъэхIэлIым и усэхэр, хьыбар кIэщIкэр. Тхылъыр Абхъазым къыщыщыдэкIам щхьэусыгъуэ иIэщ. ГъэхIэлI Исуф 1992 - 1993 гъэхэм екIуэкIа Куржы-Абхъаз зауэм и гуащIэгъэхэм хэтащ.

«Шы лъэ макъ жыл» къыдэуща усэхэм бэр хьухуреджэ фIым, цIыхугъэм, гущIэгъуэм, дэтхэнэ зы лъэпкъымкIи уасэ зимыIэ зэкъуэтыныгъэм. Апхуэдэу купщIафIэщ лъэпкъ тхыдэм, цIыху щхьэхуэхэм ятеуухуэу итха хьыбар кIэщIкэр, псысхэр. КIэщIу жыпIэмэ, «Шы лъэ макъ жыл» тхылъым зы цIыху гъащIэ и плыфэ псори зэхуихьэсауэ жыпIэ хьунущ.

Тхылъыр щIэдзжыкIакIуэхэм я пащхьэ къыщыгалъхьа зэIущIэм хэтащ Абхъаз Республикэм, Къэбэрдей-Балъкъэрым и щIэныгъэ IэнатIэхэм, еджапIэ нэхъыщхьэхэм, цIыхубз зэгухьэныгъэхэм кьабгъэдэкIа лIыкIуэхэр, тхакIуэм и IыхьлIыхэр, и лэжьэгъуэр.

ГъэхIэлIым кьехъуэхъуащ Абхъаз Республикэм зыхъумэжьныгъэмкIэ и министр кьулыкъым пэрыта Сосналы СультIан, телевизионист Ало Ларисэ, цIыхуэхэм я хуитныгъэр хьыдэ дерэр ЮФО-м щыIэ центрым и унафэщI Хьэтэжьыкъуэ Валерэ, лэжьыгъэм и ветеран Джэдгъэф Аслъэмырзэ сымэ. Ныбжь хьарзыни къызэринэкIарэ узынщагъэшхуэри бгъэдэмыпIэу бийм пэгуа къэбэрдей тхакIуэ-зауэлIым далъэгъуэ лIыгъэм тепсэлъыхьащ хьэщIэхэри бысымэри. Абхъаз щIалэгъуалэ гупым, ди республикэм и артистхэм концерт ятащ.

«Шы лъэ макъ жыл» тхылъыр Абхъаз Республикэм и Правительствэм и мылькукIэ къыдэкIащ. Тхылъыр ди цIыхубзхэм я пащхьэ илъэсыкIэм зэIущIэр къызэрагъэпэщащ Къардэнгъущ Зырамыкъу и цIэр зезыхьэ фондым, Абхъаз Республикэм и Президентым и къулыкъущIэ КъБР-м щыIэм, КъБР-м ЩIалэгъуалэ Iуэхухэмэ цIыхубз организацIэхэмкIэ и комитетым, щэнхабзэмрэ гъэуэдзэмрэ я лэжьакIуэхэм я профсоюзым и рескомым.

ЛЬОСТЭН Мазэ.

● ЩIыуэпс

Дерс купщIафIэ

Нобэ псом ящхьэу кьалытэ дыкьызэзыухьуреихь дунейм и хьугуэфIыгъуэр хьумэнымрэ. ЩIэныгъэлIэм кьыззрагъэлыгъэкIэ, мы Iуэхуэм щыхуэзгъэзауэ хуэгъэхьазырын хуейщ. Араш зытеухуауэ щытар НартрКъалэ и пэщIэдзэ щкол-сабий сад е 5-м щекIуэкIа зэIущIэр, щIыуэпсыр хьумэныр куэд льандэрэ елэжь егъэджакIуэхэмэ-рэ гъэсакIуэхэмэ зыхэтар.

РЕСПУБЛИКЭ семинаркэ щIыхуб егъэджэныгъэм и отличник цIэ лъапIэр зезыхьэ Биту Лидэ эи унафэщI «Iуащхьэмахуэ» еджапIэм щрагъэжьэкIыну щытрауауэ и щхьэусыгъуэр 1976 гъэ льандэрэ мыхуэрэ зэрыщыщIэфIахьрыр. ЦIыкIуэхэр ящэ махуэхэм щыщIэдзауэ щIапIыкI дыкьэзыхуэрихь дунейм и дахагъэр хьумэн зэрыхуейм. Апхуэдэ щIыкIэм те ту ирагъэжьауэ дерэхэм кьыдэкIуэ, щIыуэпсыр хуэмынэ теухуа джэгуIэкIэр ирагъащIэ. «Iащхьэмахуэ» НШДС-м и пащIантIэм и теплъэ кьудеим сабийм зыкьрегъащIэ дунейм и дахагъэр. ПщIантIэм щагъэкI удэ лэужьныгъуэ куэд. Апхуэдэу гъэм и зэман псомиI цIыкIуэр щIэхьэщIуэ яхэ псыхъуэм, паркым.

ЗэIущIэм кьриихьэлIахэм дерэхэр драгъэкIыжащ. ХьэщIэхэм я пащхьэ сабийкэм щагъэльэгъуащ дунейр хьумэнымрэ хуэщIэн хуейр. ЩIыуэпсыр зыщIэзыгъэкIа дерэхэр дэтхэнэ зы егъэджакIуэми я гъэсакIуэми и лэжьыгъэм и купщIафIэ зыщытын зэрыхуейр.

ЖАНХЪУЭТ Зуэз.

Унафэ щхьэпэ

Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университетым адыгэбзэмрэ адыгэ литературэмрэ щадж и къудамэр къыгъэлъагъэр илъэс 60 зэрыригъэм теухуа гуфIэгъуэ зэIущIэ абы и актовэ пэщым щыIэзэхэтащи, 1947 гъэм ирагъэжьауэ 2007 гъэм нэс абы щеджагъэхэмэ мы зэманым абы и студентхэмэ. Пшыхьыр прагъэкIуэкIащ КъБКъУ-м и библиотекэм и лэжьакIуэ УнащIэ Аллэрэ филологическэ институтым адыгэбзэмрэ литературэмкIэ и къудамэм и 4-нэ курсым щеджэ Хьэжей Юрэр. Ахэр КъБКъУ-р зэрыщIэбувам, абы и адыгэ къудамэр къыгъэлъагъэм, ар къыхуэ кудым лъэпкъым и зыужьыныгъэм, республикэм и зэуэпсыгъэкIуэм хэлъхьанымрэ зэрыхуущIам тепсэлъыхьащ. АдэкIэ абыхэм утыкур хуит хуащIащ адыгэбзэмрэ литературэмкIэ кафедрэм илъэс куэд хъуэуэ щылажьэ, филологие щIэныгъэхэм я доктор, профессор КъБКъУ-м Андрей.

- ДИ щхьэ дыщытхъуэжу пшыхьыр едмыгъэкIуэкIыу, куэд щIауэ тхуэмыIуатэу, утыку кьытхуимыхьэу диIэ гукъеуэхэми дытепсэлъыхьыжу сфIэиГъуэщ, - къыщIидзащ псалъэмакъыр ХьэкIащэм. - Ипэрауэ, къыхэзгъэщыпут адыгэ къудамэр къыдэзрауэрэ я гупэ мыбыкIэ кьыздэрамыгъэзар. Абы къыхэкIыуи жысIэну сыхуейт зэгуэрфи уарэр унэжьу щыта, щIэныгъэ куум ящэ лъэбакъуэхэр щыхэфыа еджапIэ нэхъыщхьэм и бжэр дэтхэнэ зымкIи зэрызэIуахар, фыкъыхуеблагъэмэ, сытым дежи дэзригуапэр.

Адыгэбзэмрэ литературэмкIэ кафедрэм гъэгъэнщIуэ кьыхэпичащ. Абы и тхыдэр зэфIэгбгъэувэжрэ птхыжмэ, дэжьыгъэ купщIафIэ хьунущ, сыт щхьэкIэ жыпIэмэ адыгэ къудамэр къэзыуахэм яхуэзфIэкIам хуэдиз зыдлъжка КъБКъУ-м игъэущI и зы къудами кьыщIэкIакъым. Адыгэ къудамэм щеджахэм щыщ куэдым республикэм унафэщI кьулыкъуэхэр щызэрахьэ. Къапщтэмэ, «Iуащхьэмахуэ», «Нур» журналэмэ, «Адыгэ псалъэ» газетми, «Эльбрус» тхылъ тедзапIэми я унафэщIхэми щылажьэхэми кьаухар ди отделеизэщ. Дгъэхьэзыра егъэджакIуэу цIэ лъапIэ зыфIащахэр 23-рэ мэхъу. Абыхэм я закъуэкъым: ди тхакIуэ, усакIуэ цIэрыIуэхэу лъэпкъ литературэм хуэлэжьахэм я гъэзэгъэнэр кьащцежьэр ди къудамэрэ. Псалъэм папщIэ, Щоджашокъуэ Алийрэ Iуэлимэ, НалоэАхьмэдхьанэр Зауррэ, Къардэнгъущ Зырамыкъу, Тхьэгъэзит Зубер, IуГъыж Борис, КъхуэIуфэ Хьэчим, Мэзыкъэ Борис, Адыгэн Руслан, Къагьырмэс Борис, Кьэрмокъуэкъуэ Мухьэмэдрэ Хьэмидэр, Кьэжэр Хьэмид, Мыкъуэжь Анатолэ, Сонэ Абдулчэрим сымэ лъэпкъ литературэм хэлъхьэныгъэу хуащIар зы тхылъ тхылъитIкIэ кьыпхуэгъэльэгъуэнухьмэ. Ди къудамэр къэзыуахэм я пщэ кьалэныщхуэ кьыдоехэу. Псом хуэмыдэу дызыгъэгъазэр, шыгъушIепсымпIэм дыхэзыгъэльагъ анэдолъхубзэм хъунэмкIэ, Зи бзэр зиIэж, ар зыгъэбзэрабзэ лъэпкъыу дыкьызытенэжыну ди гугъэмэ, анэдэлъхубзэм дыхуэзгъэзажэ. Адыгэбзэри къэралыбзэу кьащтауэ унафэ щыIэщ, Тхьэм абы псоми фIы кьытхудигъакIуэ. Мис мыбдеж утыкум щыфIэдза плакатым адыгэбзэ къудамэр кьыкъэзыIуахэр илъэс 60 хьуащ жиIэу тетщи, а къудамэр жиг мэхъу, а жыгыр къудамэбэ хьужьауэ, адыгэ университет щыдIэн махуэ ди лъэпкъым щильагъун зэман кьытхуихуэну Тхьэм жиIэ. Ди идэмышту гукъэкIыжхэм дыщыхэт ныбжьым дитщи, нэхъ Iофэ дыдэу, нэхъ гуапэу гъащIэм хэтауэ сэ кьэслытэр дыщыстудента илъэсхэщ. Дезыгъэдажэри дыздедежьэри куэдрэ дыхэзымыгъагъэфыри гукIэ, псэкIэ, арауэ кьыщIэкIынщ нэхъыщхьэри, - дигу фыкъокIыж. Дуней ехыжьахэри жэнэткIэ Тхьэм игъэгуфIэ. Ди егъэдажакIуэхэм сыт хуэдэ Iуэхуми дытрагъэгушхуэу кьыддэгъэгъэгурыкIуащ. Нобэрей Iуэхур адэкIи, ефIакIуэурэ екIуэкIынущ. Адыгэбзэр дэркIэ зищысыр, ар зыхуэдэнур, абы зиужьынымкIэ щIэн хуейр ди нэхъжьыжьэ жаIащи, кьыдэгъэзэжьынкIыми. Ди зэIущIэр махуэ хьуну, адэкIи сытым дежи, адыгэ Iуэху жаIэмэ, мис мыпхуэдэу дыкьызэщIтащэрэ дыкьызэхуэсу, ди лъэпкъым и зыужьныгъэм дыкьызэлъэсыжьфыну сохъуахъуэ.

Къэбэрдей Адыгэ Хасэм и тхьэмадэ, «Адыгэ псалъэ» газетым и редактор нэхъыщхьэ **ХьэфIыщIэ Мухьэмэд** университетым щыщIэкIи итIанэ университетым щыщIэкIи итIанэ тетхуэ и гукъэкIыжхэмкIэ кьыдэгъэзэжьынкIыми. Ди кьыхихъэщащ я курсым щеджахэм щыщ куэдым кьулыкъ хьарзынэхэр зэрырахьэжьыр, ахэр лъэпкъ Iуэхум зегъэужьыным гукIи псэкIи хущIэкъу щIалэ кьыжьэхэу зэрыщытыр.

АдэкIэ ХьэфIыщIэм кьыхигъащащ ЮНЕСКО-м анэдэлъхубзэм техуэ хабзэр кьищтэнымрэ и пэ, «Адыгэ псалъэ» газетым и зэрэзмыкIэ, КъБР-м ЕгъэджакIуэхэм я кафедрэм

жаIахэм щыхущIедгъэгъуэжьын.

АдэкIэ утыкур хуит хуащIащ КъБР-м и щIыхьэбз ткакIуэ, «Iуащхьэмахуэ» журналым и редактор нэхъыщхьэ **IутIыж Борис**:

- Къурмэн махуэ лъапIэмрэ нобэ ёгъэхьажа Iуэху дахэмрэ зэтехуауэ гуфIэгъэгъ тIуащIэщи, Тхьэм абы псоми фIы кьытхудигъакIуэ. Мис мыбдеж утыкум щыфIэдза плакатым адыгэбзэ къудамэр кьыкъэзыIуахэр илъэс 60 хьуащ жиIэу тетщи, а къудамэр жиг мэхъу, а жыгыр къудамэбэ хьужьауэ, адыгэ университет щыдIэн махуэ ди лъэпкъым щильагъун зэман кьытхуихуэну Тхьэм жиIэ. Ди идэмышту гукъэкIыжхэм дыщыхэт ныбжьым дитщи, нэхъ Iофэ дыдэу, нэхъ гуапэу гъащIэм хэтауэ сэ кьэслытэр дыщыстудента илъэсхэщ. Дезыгъэдажэри дыздедежьэри куэдрэ дыхэзымыгъагъэфыри гукIэ, псэкIэ, арауэ кьыщIэкIынщ нэхъыщхьэри, - дигу фыкъокIыж. Дуней ехыжьахэри жэнэткIэ Тхьэм игъэгуфIэ. Ди егъэдажакIуэхэм сыт хуэдэ Iуэхуми дытрагъэгушхуэу кьыддэгъэгъэгурыкIуащ. Нобэрей Iуэхур адэкIи, ефIакIуэурэ екIуэкIынущ. Адыгэбзэр дэркIэ зищысыр, ар зыхуэдэнур, абы зиужьынымкIэ щIэн хуейр ди нэхъжьыжьэ жаIащи, кьыдэгъэзэжьынкIыми. Ди зэIущIэр махуэ хьуну, адэкIи сытым дежи, адыгэ Iуэху жаIэмэ, мис мыпхуэдэу дыкьызэщIтащэрэ дыкьызэхуэсу, ди лъэпкъым и зыужьныгъэм дыкьызэлъэсыжьфыну сохъуахъуэ.

Къэ